

BIBLIOTEKA SEJMOWA

USTAWA ZASADNICZA PAŃSTWA MIASTO WATYKAN ORAZ INNE AKTY USTROJOWE

Wstęp, wybór i tłumaczenie

Franciszek Longchamps de Bérrier i Marek Zubik

Wydawnictwo Sejmowe
Warszawa 2008

KANCELARIA SEJMU
Biblioteka Sejmowa

REDAKTOR NAUKOWY SERII
Leszek Garlicki

Opracowanie redakcyjne
Katarzyna Gralak

© Copyright by Kancelaria Sejmu
Warszawa 2008

ISBN 978-83-7059-880-8

Opracowanie techniczne,
druk i oprawa: Wydawnictwo Sejmowe
Wydanie pierwsze
Warszawa 2008

**USTAWA ZASADNICZA
PAŃSTWA MIASTO WATYKAN
I INNE AKTY USTROJOWE**

BIBLIOTEKA
SEJMOWA

USTAWA ZASADNICZA PAŃSTWA MIASTO WATYKAN

z 26 listopada 2000 roku¹

JAN PAWEŁ II, PAPIEŻ

Świadomy konieczności nadania systematycznej i organicznej formy kolejno wprowadzonym zmianom w porządku prawnym Państwa Miasto Watykan i chcąc, aby porządek ten coraz lepiej odpowiadał instytucjonalnym celom Państwa, które istnieje jako skuteczna gwarancja wolności Stolicy Apostolskiej i środek zabezpieczenia rzeczywistej i widzialnej niezależności Biskupa Rzymskiego w pełnieniu jego misji w świecie, naszym Motu Proprio — kierując się niezawodną wiedzą i w pełni naszej suwerennej władzy, nakazaliśmy i nakazujemy jak poniżej, aby przestrzegano jako Ustawy Państwa:

Artykuł 1

1. Najwyższy Kapłan² — Suweren Państwa Miasto Watykan ma pełnię władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej.

2. W okresie, gdy urząd Najwyższego Kapłana pozostaje nieobsadzony, władzę tę ma Kolegium Kardynałów, które jednak może wydawać akty ustawodawcze tylko z konieczności i wyłącznie na czas wakansu, chyba że zostaną one potwierdzone przez następnie wybranego Najwyższego Kapłana zgodnie z normami prawa kanonicznego.

Artykuł 2

Reprezentacja Państwa w stosunkach z innymi państwami oraz innymi podmiotami prawa międzynarodowego, w stosunkach dyplomatycznych i za-

¹ Podstawę tłumaczenia stanowił tekst oryginalny w języku włoskim ogłoszony w „Acta Apostolicae Sedis, Supplemento per le Leggi e Disposizioni dello Stato della Città del Vaticano” z dnia 26 listopada 2000, R. 71, nr 18, s. 75–81. Posiłkowo korzystano z polskich przekładów: „L’Osservatore Romano” (wyd. pol.), 6 (2001), s. 4–6; *Podstawowe akty ustrojowe Państwa Miasta Watykańskiego*, oprac. W. Jakubowski, Pultusk–Warszawa 2004, s. 124–136.

² Ustawa zasadnicza i inne ustawy Państwa Miasto Watykan posługują się głównie jednym z oficjalnych tytułów widzialnej głowy Kościoła katolickiego — *Sommo Pontefice della Chiesa Universale* (Najwyższy Kapłan Kościoła Powszechnego), patrz s. 5 przyp. 2.

wieraniu traktatów jest zastrzeżona Najwyższemu Kapłanowi, który działa przez Sekretariat Stanu.

Artykuł 3

1. Władzę ustawodawczą, poza przypadkami, które Najwyższy Kapłan zamierza zastrzec sobie albo innym instancjom, sprawuje Komisja, złożona z Kardynała Przewodniczącego i innych kardynałów, mianowanych przez Najwyższego Kapłana na pięć lat.

2. W razie nieobecności lub przeszkody uniemożliwiającej udział Przewodniczącego, Komisji przewodniczy pierwszy [w precedencji] z kardynałów-członków.

3. Przewodniczący zwołuje i prowadzi posiedzenia Komisji, a z głosem doradczym uczestniczą w nich Sekretarz Generalny i Zastępca Sekretarza Generalnego.

Artykuł 4

1. Komisja wykonuje swą władzę w granicach wyznaczonych przez Ustawę o źródłach prawa, wedle poniższych postanowień oraz własnego regulaminu.

2. Dla przygotowania projektów ustaw, Komisja korzysta ze współpracy radców stanu, innych ekspertów oraz tych organów Stolicy Apostolskiej i Państwa, które mogą być nimi zainteresowane.

3. Przed przyjęciem ustaw ich projekty są przedkładane Najwyższemu Kapłanowi za pośrednictwem Sekretariatu Stanu.

Artykuł 5

1. Władzę wykonawczą sprawuje Przewodniczący Komisji zgodnie z niniejszą Ustawą i innymi obowiązującymi aktami normatywnymi.

2. W sprawowaniu tej władzy Przewodniczącego wspierają Sekretarz Generalny i Zastępca Sekretarza Generalnego.

3. Sprawy większej wagi Przewodniczący przedkłada Komisji do rozpatrzenia.

Artykuł 6

W sprawach większej wagi działa się w porozumieniu z Sekretariatem Stanu.

Artykuł 7

1. Przewodniczący Komisji może wydawać zarządzenia w celu wykonania ustaw i regulaminów.

2. W sprawach pilnej konieczności może wydawać akty z mocą ustawy, które jednak tracą moc obowiązującą, jeżeli nie zostaną potwierdzone przez Komisję w ciągu 90 dni.

3. Władza wydawania regulaminów ogólnych pozostaje zastrzeżona dla Komisji.

Artykuł 8

1. Z zachowaniem artykułów 1 i 2, Przewodniczący Komisji reprezentuje Państwo.

2. Może on upoważnić Sekretarza Generalnego do reprezentowania państwa w zwyczajnych sprawach administracyjnych.

Artykuł 9

1. Sekretarz Generalny wspiera Przewodniczącą Komisji w sprawowaniu jego funkcji. W sposób wskazany w ustawach i na podstawie dyrektyw Przewodniczącego Komisji:

a) nadzoruje wykonywanie ustaw i innych aktów normatywnych oraz realizację decyzji i dyrektyw Przewodniczącego Komisji;

b) nadzoruje czynności administracyjne Gubernatoratu i koordynuje funkcje poszczególnych dyrekcji.

2. W razie nieobecności lub innej przeszkody w działaniu Przewodniczącego Komisji, zastępuje go, z wyjątkiem uprawnień określonych w art. 7 ust. 2.

Artykuł 10

1. Zastępca Sekretarza Generalnego w porozumieniu z Sekretarzem Generalnym nadzoruje przygotowanie i redakcję aktów oraz korespondencji, a także wykonuje inne powierzone mu funkcje.

2. Zastępuje Sekretarza Generalnego w razie jego nieobecności lub przeszkody w działaniu.

Artykuł 11

1. W przygotowaniu i kontroli budżetu oraz w innych sprawach natury ogólnej, dotyczących personelu i działalności Państwa, Przewodniczącego

Komisji wspomaga Rada Dyrektorów, którą zwołuje okresowo i której przewodniczy.

2. W jej posiedzeniach biorą udział także Sekretarz Generalny i Zastępca Sekretarza Generalnego.

Artykuł 12

Preliminarz budżetowy oraz budżet Państwa, po zatwierdzeniu przez Komisję, przedstawiane są Najwyższemu Kapłanowi za pośrednictwem Sekretariatu Stanu.

Artykuł 13

1. Radca Generalny i radcy stanu, mianowani przez Najwyższego Kapłana na pięć lat, pomagają w pracach nad ustawami i w innych sprawach szczególnego znaczenia.

2. Konsultacje można przeprowadzać z każdym radcą z osobna lub z radcami łącznie.

3. Radca Generalny przewodniczy zebraniom radców; pełni także funkcje koordynacyjne i reprezentuje Państwo według wskazań Przewodniczącego Komisji.

Artykuł 14

Przewodniczący Komisji, oprócz korzystania z Korpusu Straży, może zwracać się w celu zapewnienia bezpieczeństwa i porządku o wsparcie ze strony Papieskiej Gwardii Szwajcarskiej.

Artykuł 15

1. Władzę sądowniczą, w imieniu Najwyższego Kapłana, sprawują organy utworzone zgodnie z ustrojem sądownictwa Państwa.

2. Właściwość poszczególnych organów określa ustawa.

3. Akty sprawowania wymiaru sprawiedliwości muszą być wykonywane w granicach terytorium Państwa.

Artykuł 16

W każdej sprawie cywilnej lub karnej i w dowolnym ich stadium postępowania Najwyższy Kapłan może powierzyć dochodzenie i wyrokowanie szczególnej instancji, także z upoważnieniem do orzekania na podstawie zasad sprawiedliwości czy z wykluczeniem jakichkolwiek środków odwoławczych.

Artykuł 17

1. Z uwzględnieniem postanowień artykułu następnego każdy, kto twierdzi, że aktem administracyjnym naruszono jego prawo lub interes prawny, może wystąpić z odwołaniem hierarchicznym albo zwrócić się do właściwego sądu.

2. Odwołanie hierarchiczne zamyka w tej samej sprawie drogę postępowania sądowego, chyba że Najwyższy Kapłan dopuści je w danym przypadku.

Artykuł 18

1. W sporach dotyczących stosunku pracy między pracownikami Państwa a administracją właściwy jest Urząd Pracy Stolicy Apostolskiej, działający zgodnie z przepisami własnego Statutu.

2. Odwołania od środków dyscyplinarnych, zastosowanych wobec pracowników Państwa, wnosi się do Sądu Apelacyjnego zgodnie z właściwymi przepisami.

Artykuł 19

Prawo ogłaszania abolicji, częściowej lub pełnej amnestii oraz ułaskawiania przysługuje wyłącznie Najwyższemu Kapłanowi.

Artykuł 20

1. Flaga Państwa Miasto Watykan składa się z dwóch ułożonych pionowo pasów: żółtego, który przylega do drzewca, oraz białego z wizerunkiem tiary z kluczami, wedle wzoru określonego w załączniku A do niniejszej Ustawy.

2. Godłem jest wizerunek tiary z kluczami, wedle wzoru określonego w załączniku B do niniejszej Ustawy.

3. Pieczęć Państwa zawiera pośrodku wizerunek tiary z kluczami, a w otoku napis „Państwo Miasto Watykan”, wedle wzoru określonego w załączniku C do niniejszej Ustawy.

Niniejsza Ustawa Zasadnicza w pełni zastępuje Ustawę Zasadniczą Miasta Watykan Nr I z 7 czerwca 1929 roku. Równocześnie tracą moc wszystkie obowiązujące w Państwie normy, pozostające w sprzeczności z niniejszą Ustawą.

Ustawa wchodzi w życie 22 lutego 2001 roku, w Święto Katedry św. Piotra, Apostoła.

Nakazujemy, aby opatrzony pieczęcią Państwa oryginalny tekst niniejszej Ustawy został zdeponowany w Archiwum Ustaw Państwa Miasto Watykan, a odpowiadający mu tekst został opublikowany w suplemencie do Acta Apostolicae Sedis i wysłany do każdego, kto powinien jej przestrzegać oraz dbać o jej przestrzeganie.

Dane w naszym Pałacu Apostolskim w Watykanie 26 listopada 2000 roku, w Uroczystość Chrystusa Króla Wszechświata, w dwudziestym trzecim roku pontyfikatu.

JAN PAWEŁ II, PAPIEŻ

USTAWA O ŹRÓDŁACH PRAWA

z 7 czerwca 1929 roku*

(fragmenty)

Artykuł 1

Głównymi źródłami prawa przedmiotowego w Państwie Miasto Watykan są:

- a) Kodeks prawa kanonicznego i Konstytucje Apostolskie;
- b) ustawy wydane dla Miasta Watykan przez Najwyższego Kapłana lub przez inną władzę przez niego delegowaną, a także regulaminy wydane zgodnie z prawem przez kompetentne władze.

Artykuł 2

Ustawy i regulaminy, o których mowa w pkt. b poprzedniego artykułu, są deponowane w Archiwum Gubernatoratu i publikowane w suplemencie do *Acta Apostolicae Sedis*, chyba że w szczególnych przypadkach inna forma publikacji zostanie nakazana przez tę ustawę lub regulamin i z zachowaniem postanowień art. 24 niniejszej ustawy.

Publikacji dokonuje się z datą, w której te ustawy i regulaminy zostały wydane, opatrując numerem rosnącym przez czas każdego pontyfikatu.

Ustawy i regulaminy, o których wyżej mowa, wchodzi w życie w siódmym dniu od publikacji, chyba że ze względu na materię regulacji, powinny wejść w życie natychmiast lub w samej ustawie bądź regulaminie wyraźnie ustala się termin wcześniejszy albo późniejszy.

[...]

PIUS XI, PAPIEŻ

* Podstawę tłumaczenia stanowił tekst oryginalny w języku włoskim ogłoszony w „*Acta Apostolicae Sedis, Supplemento per le Leggi e Disposizioni dello Stato della Città del Vaticano*” z dnia 8 czerwca 1929, R. 1, nr 1, s. 5–13.

USTAWA O RZĄDZIE PAŃSTWA MIASTO WATYKAN

z 16 lipca 2002 roku*

(fragmenty)

JAN PAWEŁ II, PAPIEŻ

Naszym Motu Proprio — kierując się niezawodną wiedzą i w pełni naszej suwerennej władzy, nakazaliśmy i nakazujemy jak poniżej, aby przestrzegano jako ustawy Państwa:

Tytuł I

RZĄD PAŃSTWA MIASTO WATYKAN

Rozdział I

GUBERNATORAT

Artykuł 1

(Gubernatorat)

Gubernatorat stanowi całość jednostek organizacyjnych utworzonych w celu sprawowania władzy wykonawczej w Państwie Miasto Watykan i — w zakresie wynikającym z jego szczególnej pozycji prawnej — na obszarach, o których mowa w artykułach 15 i 16 Traktatu Laterańskiego.

* Podstawę tłumaczenia stanowił tekst oryginalny w języku włoskim, ogłoszony w „Acta Apostolicae Sedis, Supplemento per le Leggi e Disposizioni dello Stato della Città del Vaticano” z dnia 16 lipca 2002, R. 73, nr 9, s. 35–49. Wskazówki zawarte w nawiasach pod kolejnymi artykułami pochodzą z samej ustawy, a nie od wydawcy.

Rozdział II

ORGANY RZĄDU

Artykuł 2

(Kardynał Przewodniczący)

1. Władzę wykonawczą sprawuje Kardynał Przewodniczący Komisji do spraw Państwa Miasto Watykan, który przyjmuje tytuł Przewodniczącego Gubernatoratu.

W wykonywaniu jego uprawnień bezpośrednio wspiera go Sekretarz Generalny i Zastępca Sekretarza Generalnego, których może delegować także na stałe do pełnienia określonych funkcji.

2. Przewodniczący zarządza Państwem w rozumieniu art. 5 Ustawy Zasadniczej, wydając dyrektywy konieczne dla jego generalnej organizacji i wyznacza kierunki administracji państwowej.

W wykonywaniu swych uprawnień działa wysłuchawszy zwykle Sekretarza Generalnego i Zastępcy Sekretarza Generalnego, jak również, gdy trzeba, Rady Generalnego Stanu, innych radców stanu, dyrektorów i odpowiedzialnych za jednostki organizacyjne, także w porozumieniu z Sekretariatem Stanu w sprawach większej wagi, w myśl art. 6 Ustawy zasadniczej Państwa.

Artykuł 3

(Sekretarz Generalny)

1. Sekretarz Generalny, mianowany przez Najwyższego Kapłana na pięć lat, wykonuje dyrektywy i polecenia Przewodniczącego, nadzoruje administrację Gubernatoratu, koordynuje prace poszczególnych dyrekcji i jednostek organizacyjnych; zapewnia zgodność tych działań z postanowieniami normatywnymi.

2. Sekretarz Generalny zastępuje Kardynała Przewodniczącego w rozumieniu art. 9 pkt 2 Ustawy zasadniczej.

Artykuł 4

(Zastępca Sekretarza Generalnego)

1. Zastępca Sekretarza Generalnego, mianowany przez Najwyższego Kapłana na pięć lat, wspiera Przewodniczącego i Sekretarza Generalnego w rozumieniu art. 10 Ustawy zasadniczej.

Nadzoruje redakcję aktów oraz korespondencję, które powstają w wyniku prac rządu i strzeże oficjalnej pieczęci Państwa oraz urzędowego zbioru ustaw.

2. Zastępca Sekretarza Generalnego zastępuje go w razie jego nieobecności lub przeszkody w działaniu.

Rozdział III

JEDNOSTKI ORGANIZACYJNE GUBERNATORATU

Artykuł 5 **(Dyrekcje)**

1. Dyrekcje powołuje się dla rozwijania jednorodnych działań instytucjonalnych w celu zarządzania i zapewnienia usług oraz produkcji dóbr; są zorganizowane według kryteriów kompetencji funkcjonalnej i zarządzającej na podstawie generalnych postanowień normatywnych oraz regulacji niniejszej ustawy.

Zachowując specyfikę swych kompetencji, Dyrekcje działają według zasady integralności funkcjonalnej.

2. Dyrekcje współpracują z Przewodniczącym, Sekretarzem Generalnym i Zastępcą Sekretarza Generalnego, służąc jako ośrodki techniczno-administracyjne dla realizacji działań instytucjonalnych Państwa, które utworzono dla zagwarantowania suwerenności i niezależności Stolicy Apostolskiej.

3. Dyrekcje można tworzyć w formie Urzędów i/lub Służb czy innych jednostek o szczególnych kompetencjach.

4. Dla osiągnięcia szczególnych celów, określonych czasowo, można przyznawać dodatkowe kompetencje jednej lub większej liczbie Dyrekcji czy też powoływać międzydyrekcyjne zespoły organizacyjne.

Artykuł 6 **(Dyrektorzy)**

1. Na czele każdej Dyrekcji stoi Dyrektor, koordynujący wypełnianie przez nią funkcji i wykonywanie działań, za które jest bezpośrednio odpowiedzialny.

2. Dyrektorzy wydają właściwe zarządzenia organizacyjne i podejmują decyzje, zgodnie z obowiązującymi ustawami i dyrektywami Przewodniczącego.

3. Dyrektorzy są sobie równi władzą i stopniem.

4. Za należące do ich kompetencji działania Dyrektorzy odpowiadają wobec Przewodniczącego; nie narusza to kompetencji do kontrolowania pod względem wypełniania ustaw i innych postanowień normatywnych, a także

pod względem wykonywania dyrektyw Przewodniczącego, jakie ma Sekretarz Generalny czy, w danym przypadku, Zastępca Sekretarza Generalnego.

5. Dyrektorom mogą być przydzieleni Zastępcy, którzy wspierają ich w wykonywaniu funkcji, w szczególności w wypełnianiu poszczególnych obowiązków koordynowania czy natury organizacyjnej, a także dla zastępstwa w razie ich nieobecności lub przeszkody w działaniu.

6. Dyrektorów i Zastępców Dyrektorów mianuje Najwyższy Kapłan na pięć lat.

Artykuł 7

(Rada Dyrektorów)

1. Rada Dyrektorów jest organem konsultacyjnym i technicznie wspierającym Przewodniczącego.

2. Przewodniczący zwołuje i przewodniczy Radzie w przypadkach, o których mowa w art. 11 pkt 1 Ustawy zasadniczej oraz za każdym razem, gdy uważa to za potrzebne dla rozważenia właściwych kwestii o charakterze ogólnym.

3. Radę można zwoływać na zebrania plenarne lub do pracy w węższych komisjach w zależności od konkretnych potrzeb lub dla rozważenia szczególnych kwestii.

Artykuł 8

(Naczelnicy Urzędów i Naczelnicy Służb)

1. Z zachowaniem postanowień art. 9 pkt 1, Naczelnicy Urzędów i Naczelnicy Służb odpowiadają bezpośrednio przed właściwym Dyrektorem co do organizacji pracy związanej z ich własnymi funkcjami, a w razie nieobecności lub przeszkody w działaniu Dyrektora i Zastępcy Dyrektora, zastępują ich w wykonywaniu należących do nich funkcji.

2. W razie nieobecności lub przeszkody w działaniu Naczelnika Urzędu bądź Naczelnika Służby, zastępuje go, w wykonywaniu funkcji, funkcjonariusz z najdłuższym stażem służbowym, o ile właściwy Dyrektor nie wydał innych dyspozycji.

Artykuł 9

(Urzędy Centralne)

1. Dla prowadzenia szczególnej działalności, związanej z pełnieniem władzy wykonawczej, powołuje się określone Urzędy Centralne.

Podlegają one bezpośrednio Przewodniczącemu, wspieranemu przez Sekretarza Generalnego i przez Zastępcę Sekretarza Generalnego.

2. Urzędami Centralnymi są: Urząd Prawny; Urząd Pracy; Urząd Stanu Cywilnego, Rejestrowy i Notarialny; Urząd Filatelistyczny i Numizmatyczny; Urząd Systemów Informatycznych; Archiwum Państwowe; Urząd Pielgrzymkowy i Turystyczny.

Artykuł 10

(Tworzenie, zmiana i likwidacja jednostek organizacyjnych)

Do Papieskiej Komisji do spraw Państwa Miasto Watykan należy tworzenie, zmiana kompetencji czy nazwy Urzędów i/lub Służb, a także ich likwidacja lub ich przeniesienie do innych Dyrekcji, z zachowaniem kompetencji Najwyższego Kapłana do tworzenia, zmiany zakresu działania i likwidacji Dyrekcji i Urzędów Centralnych.

[...]

JAN PAWEŁ II, PAPIEŻ

USTAWA ZATWIERDZAJĄCA USTRÓJ SĄDOWNICTWA PAŃSTWA MIASTO WATYKAN

z 21 listopada 1987 roku*

Kardynał AGOSTINO CASAROLI
Sekretarz Stanu

Mocą władzy otrzymanej od Najwyższego Kapłana Jana Pawła II reskryptem z 6 kwietnia 1984 roku, nakazał i nakazuje jak poniżej, aby przestrzegano jako ustawy państwowej:

POSTANOWIENIA OGÓLNE

Artykuł 1

Władza sądownicza w Państwie Miasto Watykan jest wykonywana, w imieniu Najwyższego Kapłana, przez następujące organy:

- a) pojedynczy sędzia,
- b) trybunał,
- c) sąd apelacyjny,
- d) sąd kasacyjny.

Artykuł 2

Wyżsi urzędnicy sądowi w swoich decyzjach i innych postanowieniach oraz w wystąpieniach oskarżycielskich podlegają tylko ustawom.

Podlegają hierarchicznie Najwyższemu Kapłanowi i organom, przez które wykonuje on władzę ustawodawczą.

Z zastrzeżeniem przepisów ustaw regulujących przebieg postępowania oraz przepisów niniejszej ustawy, organy sądowe mają obowiązek nadzoru nad organami [sądowymi] niższego szczebla; przewodniczący każdego z ko-

* Podstawę tłumaczenia stanowił tekst oryginalny w języku włoskim ogłoszony w „Acta Apostolicae Sedis, Supplemento per le Leggi e Disposizioni dello Stato della Città del Vaticano” z dnia 4 grudnia 1987, R. 58, nr 12, s. 45–50.

legialnych organów sądowych ma taki obowiązek w stosunku do wyższych urzędników sądowych, którzy wchodzi w skład tego organu lub organów niższych szczebli.

O POJEDYNCZYM SĘDZI I TRYBUNALE

Artykuł 3

Pojedynczym sędzią może być tylko obywatel watykański.

Artykuł 4

W skład trybunału wchodzi przewodniczący i trzech innych sędziów, z których jednego lub dwóch przewodniczący deleguje na rok jako sędziego sprawozdawcę i sędziego wykonawczego. Sędzią trybunału można mianować również pojedynczego sędziego.

Trybunał orzeka w składzie trzech sędziów.

Artykuł 5

Dla zapewnienia przestrzegania prawa i ustaw ustanawia się przy trybunale promotora sprawiedliwości, który pełni funkcje prokuratorskie i inne powierzone mu w ustawie, także przy pojedynczym sędzim.

Artykuł 6

W urzędzie pojedynczego sędziego oraz w trybunale działają notariusz kancelista jako sekretarz sądowy oraz dwóch urzędników sądowych.

Artykuł 7

Przewodniczącego i sędziów trybunału, pojedynczego sędziego i promotora sprawiedliwości mianuje Najwyższy Kapłan.

Kancelistę i urzędników sądowych mianuje Papieska Komisja do spraw Państwa Miasto Watykan, po wysłuchaniu przewodniczącego trybunału.

Artykuł 8

W razie przeszkody uniemożliwiającej działanie przewodniczącego, zastępuje go najstarszy wiekiem sędzia, któremu nic nie stało na przeszkodzie.

W razie przeszkody uniemożliwiającej działanie sędziego śledczego czy sędziego wykonawczego lub pojedynczego sędziego, przewodniczący trybunału wskazuje zastępcę spośród sędziów tego samego trybunału.

Jeśli z powodu przeszkody dotyczącej jednego lub większej liczby sędziów, w Trybunale nie wystarcza sędziów dla podejmowania uchwał lub brakuje sędziów, którym można by powierzyć zadania, o których mowa w poprzednim ustępie, przewodniczący Sądu Apelacyjnego, po wysłuchaniu przewodniczącego trybunału, uzyskując uprzednią akceptację Kardynała Sekretarza Stanu, zadba o mianowanie zastępczych sędziów dla postępowań, w których jest to konieczne.

W razie zaistnienia przeszkody uniemożliwiającej działanie promotorowi sprawiedliwości, przewodniczący sądu apelacyjnego, po wysłuchaniu przewodniczącego Trybunału, uzyskując uprzednią akceptację Kardynała Sekretarza Stanu, mianuje zastępczego promotora sprawiedliwości.

W ten sam sposób, co określony w trzech poprzednich ustępach, można mianować na czas określony, nie dłuższy niż trzy miesiące, wyższych urzędników sądowych zastępczych, którzy wykonują funkcje sądowe w razie przeszkód uniemożliwiających działanie wyższych urzędników sądowych zwyczajnych.

Artykuł 9

Przed rozpoczęciem pełnienia urzędu wyżsi urzędnicy sądowi, urzędnicy przydzieleni trybunałowi oraz inni powołani na podstawie art. 8, składają ślubowanie następującej treści: „Ślubuję być wiernym i posłusznym Najwyższemu Kapłanowi w ścisłym i starannym pełnieniu obowiązków, wynikających z powierzonych mi zadań, oraz zachować tajemnicę służbową”.

Wyżsi urzędnicy sądowi składają ślubowanie przed przewodniczącym Sądu Apelacyjnego, pozostali przed przewodniczącym trybunału.

Artykuł 10

Wyżsi urzędnicy sądowi tracą urząd w momencie ukończenia 74 roku życia.

Przewodniczący sądu apelacyjnego, w przypadkach szczególnej konieczności służby lub ze względu na wyjątkowe przymioty osoby, może zaproponować Najwyższemu Kapłanowi pozostawienie ich na urzędzie również na czas dłuższy niż ustalona granica wieku.

W każdym czasie można zwolnić z pełnienia urzędu tych, którzy przez stałą niezdolność nie są już w stanie go sprawować.

Artykuł 11

Wyżsi urzędnicy sądowi oraz sekretarz sądowy otrzymują diety w wysokości określonej przez Papieską Komisję do spraw Państwa Miasto Watykan.

Dieta ulega obniżeniu do połowy w przypadku tych, którzy otrzymują pensję jako pracownicy pełniący oficjalne funkcje w Stolicy Apostolskiej lub Państwie Miasto Watykan.

Niżsi urzędnicy sądowi należą do personelu Gubernatoratu.

Osoby, które czasowo pełniły funkcje wyszczególnione w pierwszym zdaniu niniejszego artykułu, otrzymują gratyfikację w wysokości określonej na koniec każdego roku sądowego przez przewodniczącego Sądu Apelacyjnego.

O SĄDZIE APELACYJNYM

Artykuł 12

W skład Sądu Apelacyjnego wchodzi przewodniczący i trzech innych sędziów, mianowani przez Najwyższego Kapłana na pięć lat.

Sąd orzeka w składzie trzech sędziów.

Artykuł 13

Funkcje prokuratorskie pełni promotor sprawiedliwości mianowany przez Najwyższego Kapłana na pięć lat.

Funkcje sekretarza sądowego i niższych urzędników sądowych pełnią osoby, które je sprawują w trybunale.

Artykuł 14

W razie przeszkody uniemożliwiającej działanie przewodniczącego, zastępuje go najstarszy z sędziów, któremu nic nie stało na przeszkodzie.

W przypadku zajścia w Sądzie Apelacyjnym sytuacji przewidzianej w art. 8 zd. 3 — obowiązki tam określone spoczywają na przewodniczącym Sądu Kasacyjnego, po wysłuchaniu przewodniczącego Sądu Apelacyjnego i uzyskaniu uprzedniej akceptacji Kardynała Sekretarza Stanu.

Artykuł 15

Wyżsi urzędnicy sądowi Sądu Apelacyjnego, w tym pełniący funkcje czasowo na podstawie poprzedniego artykułu, przed rozpoczęciem sprawowania urzędu składają przed przewodniczącym Sądu Kasacyjnego ślubowanie według roty określonej w artykule 9.

Artykuł 16

Sąd Apelacyjny ma siedzibę w tych samych pomieszczeniach, co trybunał i tam przechowuje się jego archiwum.

Artykuł 17

Wyższym urzędnikom sądowym Sądu Apelacyjnego przysługuje uposażenie w wysokości określonej na koniec każdego roku sądowego przez przewodniczącego Sądu Kasacyjnego.

O SĄDZIE KASACYJNYM

Artykuł 18

W skład Sądu Kasacyjnego wchodzi Prefekt Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, jako przewodniczący i dwóch innych Kardynałów, członków tego Najwyższego Trybunału, wyznaczanych przez przewodniczącego na początku każdego roku sądowego.

Artykuł 19

W razie przeszkody uniemożliwiającej działanie przewodniczącemu, zastępuje go najstarszy z sędziów, któremu nic nie stanęło na przeszkodzie; pozostałych sędziów zastępują inni członkowie Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, wyznaczeni przez przewodniczącego.

Artykuł 20

Funkcje prokuratorskie pełni promotor sprawiedliwości, wyznaczony przez przewodniczącego na początku każdego roku sądowego spośród *votantes*¹ Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej.

Funkcje sekretarza sądowego i niższych urzędników sądowych pełnią osoby, które je sprawują w Trybunale.

¹ W skład Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej wchodzi kardynałowie, arcybiskupi i biskupi mianowani przez Najwyższego Kapłana. Organami doradczymi Trybunału są dwa kolegia: *votantes* i *referendarii*. Ich sytuację prawną reguluje Konstytucja Apostolska *Ad incrementum* z 15 sierpnia 1934 roku, znowelizowana przez *Normae speciales Signaturae Apostolicae*, zaaprobowane przez Pawła VI dnia 23 marca 1968 r.

Artykuł 21

Siedzibą Sądu Kasacyjnego jest sala Kongregacji w Watykanie. Archiwum przechowuje się w siedzibie Trybunału.

Artykuł 22

Członkom Sądu Kasacyjnego nie przysługuje żadne świadczenie pieniężne.

Promotorowi sprawiedliwości przysługuje uposażenie w wysokości określonej na koniec każdego roku sądowego przez przewodniczącego.

Artykuł 23

Sąd Kasacyjny jest wyłącznie właściwy do orzekania, po uzyskaniu uprzedniej zgody Najwyższego Kapłana, w sprawach karnych przeciw kardynałom i biskupom, poza przypadkami przewidzianymi w kanonie 1405 paragraf 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego.

O ADWOKATACH

Artykuł 24

W sprawach przed organami sądowymi mogą występować adwokaci Roty Rzymskiej², którzy ukończyli wyższe (świeckie) studia prawnicze. Listę adwokatów prowadzi sekretarz sądowy pod nadzorem przewodniczącego Trybunału.

Przewodniczący Sądu Apelacyjnego może pozwolić, aby wpisano na nią inne osoby, szczególnie biegłe w kwestiach prawnych. Może on także, w konkretnej sprawie, dopuścić do roli adwokata lub pełnomocnika osobę nie wpisaną na listę.

W sprawach przed Sądem Kasacyjnym mogą występować wyłącznie adwokaci wpisani na listę, którzy są adwokatami konsystorialnymi lub wykładowcami uniwersytetów kościelnych lub świeckich, czy byłymi wykładowcami, którzy przestali uczyć z uwagi na osiągnięcie granicy wieku. Przewodniczący Sądu Kasacyjnego może na stałe albo czasowo upoważnić inne osoby do występowania w sprawach przed tym sądem.

² Rota Rzymska jest drugim po Najwyższym Trybunale Sygnatury Apostolskiej stałym organem sądowym w Kościele katolickim. Generalnie jest sądem rozpatrującym apelacje od wyroków sądów niższych. W niektórych jednak przypadkach rozpatruje sprawy w pierwszej instancji (por. kan. 1443 i 1444 Kodeksu prawa kanonicznego).

Artykuł 25

Doradcy prawni i naczelnicy urzędów prawnych organów administracji publicznej, kościelnej czy świeckiej, które mają siedzibę w Mieście Watykan lub w nieruchomościach Stolicy Apostolskiej w Rzymie, mogą występować w imieniu organów administracji w sprawach przed władzami sądowymi każdego szczebla.

Artykuł 26

Stosowanie środków dyscyplinarnych wobec adwokatów występujących przed organami sądowymi Państwa należy do właściwości Sądu Apelacyjnego.

POSTANOWIENIA KOŃCOWE

Artykuł 27

Rok sądowy rozpoczyna się 1 października.

Artykuł 28

Niniejsza ustawa wchodzi w życie 1 stycznia 1988 roku.

Oryginalny tekst niniejszej Ustawy, opatrzony pieczęcią Państwa, będzie zdeponowany w Archiwum Ustaw Państwa Miasto Watykan, a odpowiadający mu tekst zostanie opublikowany w Suplemencie do „Acta Apostolicae Sedis” i wysłany do każdego, kto powinien jej przestrzegać oraz dbać o jej przestrzeganie.

Miasto Watykan, 21 listopada 1987 roku.

✠ AGOSTINO Card. CASAROLI

USTAWA O OBYWATELSTWIE I POBYCIE z 7 czerwca 1929 roku*

(fragmenty)

PIUS XI, PAPIEŻ

Rozdział I O OBYWATELSTWIE

Artykuł 1

Obywatelami Miasta Watykan są:

- a) kardynałowie zamieszkali w Mieście Watykan lub w Rzymie;
- b) osoby na stałe zamieszkałe w Mieście Watykan z racji godności, obowiązków, urzędu czy zatrudnienia, gdy takiego zamieszkania wymaga ustawa lub rozporządzenie; lub upoważnieni przez Najwyższego Kapłana; lub działającego w jego imieniu Kardynała Sekretarza Stanu, gdy chodzi o osobę jakkolwiek związaną z orszakiem papieskim lub którymkolwiek z urzędów, wymienionych w art. 2 ustawy zasadniczej Miasta Watykan; lub przez Gubernatora, gdy chodzi o inną osobę;
- c) osoby, które nawet niezależnie od warunków wymaganych w dwóch poprzedzających punktach, zostały — z powodów podlegających suwerennej ocenie — upoważnione przez Najwyższego Kapłana do zamieszkania na stałe w Mieście Watykan z przyznaniem lub z zachowaniem obywatelstwa.

Artykuł 2

Za obywateli watykańskich uznaje się na równi współmałżonka, dzieci, zstępnych i braci oraz siostry obywatela watykańskiego, o ile mieszkają ra-

* Podstawę tłumaczenia stanowił tekst oryginalny w języku włoskim ogłoszony w „Acta Apostolicae Sedis, Supplemento per le Leggi e Disposizioni dello Stato della Città del Vaticano” z 8 marca 1929, R. I, nr 1, s. 14–21.

zem z nim i otrzymają upoważnienie do tego zamieszkania na podstawie norm zawartych w poniższych artykułach.

Artykuł 3

Upoważnienia, o którym mowa w poprzednim artykule, udziela Najwyższy Kapłan lub działający w jego imieniu Kardynał Sekretarz Stanu, gdy chodzi o osobę jakkolwiek związaną z orszakiem papieskim lub którymkolwiek z urzędów, wymienionych w art. 2 Ustawy Zasadniczej Miasta Watykan; lub Gubernator, gdy chodzi o inną osobę.

Artykuł 4

Upoważnienie dla współmałżonka i dla dzieci może być udzielone po prostym ustaleniu więzi rodzinnych.

Upoważnienie wygasa z mocy prawa:

- a) dla współmałżonka — gdy stwierdzono nieważność małżeństwa lub dyspensowano od zawartego albo gdy orzeczono separację;
- b) dla dzieci — z ukończeniem 25 roku życia, z wyjątkiem niezdolnych do pracy i pozostających na utrzymaniu obywatela watykańskiego;
- c) dla córek wraz z ich zamążpójściem.

Pozostają w mocy — suwerenna kompetencja Najwyższego Kapłana określona w art. 1 pkt. c oraz w art. 16, a także przewidziana dla Gubernatora zgodnie z art. 17.

Artykuł 5

Upoważnienie, o którym mowa w art. 3, nie może być udzielone dla wstępnych, braci i sióstr, jeśli wspomniani krewni nie pozostają na utrzymaniu obywatela watykańskiego z obowiązkiem alimentacji.

Upoważnienie wygasa z mocy prawa w stosunku do braci z momentem osiągnięcia przez nich 25 lat, z wyjątkiem niezdolnych do pracy; a w stosunku do sióstr wraz z ich zamążpójściem.

W każdym przypadku pozostają w mocy kompetencje wskazane w ostatnim zdaniu poprzedniego artykułu.

Artykuł 6

Obywatelstwo watykańskie tracą:

- a) kardynałowie — gdy z jakiegokolwiek powodu przestaną zamieszkiwać w Mieście Watykan lub w Rzymie;

b) każdy obywatel — wraz z dobrowolnym opuszczeniem zamieszkania w tym Mieście;

c) osoby wskazane w art. 1 pkt b — gdy utracą godność, obowiązki, urząd czy zatrudnienie, na którego podstawie byli zobowiązani lub upoważnieni do zamieszkania w tymże Mieście;

d) każdy obywatel watykański, którego zamieszkanie w Mieście zależy od upoważnienia wskazanego w powyższych artykułach — z utratą prawa do ubiegania się o upoważnienie na podstawie powyższych artykułów lub z odwołaniem upoważnienia.

Pozostają zawsze w mocy, ze skutkiem dla zachowania zamieszkania w Mieście Watykan i — jeśli jest ono podstawą — dla zachowania związanego z nim obywatelstwa, kompetencje, o jakich mowa w ostatnim zdaniu art. 4.

Artykuł 7

Ponieważ ograniczone rozmiary Miasta Watykan nie pozwalają wszystkim zatrudnionym oraz krewnym obywateli watykańskich zamieszkiwać z ich nowymi rodzinami w samym Mieście, Najwyższy Kapłan, chcąc zachęcić do zakładania nowych rodzin i do starania się o potomstwo, zastrzega sobie, w każdym przypadku z osobna, suwerenną i nie podlegającą dyskusji decyzję co do rozwiązań względem nowych rodzin, które muszą opuścić Miasto Watykan, także z udzieleniem, na preferencyjnych warunkach, prawa do korzystania z mieszkań będących własnością Stolicy Apostolskiej na terytorium Królestwa Włoch.

Artykuł 8

Obywatelstwa watykańskiego nie traci się przez sam fakt czasowego pobytu gdzie indziej, któremu nie towarzyszy utrata miejsca zamieszkania w Mieście Watykan lub — w przypadku kardynałów — miejsca zamieszkania w Rzymie, albo uzasadniających opuszczenie zamieszkania w innych okolicznościach.

Artykuł 9

Upoważnienia, o jakich mowa w niniejszym rozdziale, są odwoływalne w każdym czasie ze słusznym okresem wypowiedzenia, o ile rozwiązań natchmiastowych nie nakazuje ochrona porządku publicznego, służby, moralności lub dyscypliny.

Artykuł 10

Gubernator prowadzi listę obywateli watykańskich, na którą wpisuje się:

- a) nazwiska obywateli watykańskich, o których mowa w art. 1 pkt. a, b i c, ze wskazaniem tytułu obywatelstwa;
- b) upoważnienia przewidziane przez niniejszy rozdział;
- c) odwołania tych upoważnień;
- d) deklaracje dobrowolnego opuszczenia stałego zamieszkania;
- e) stwierdzenia o utracie obywatelstwa watykańskiego z jakiegokolwiek tytułu.

Artykuł 11

Obywatele watykańscy powinni legitymować się dowodem tożsamości, który wydaje Gubernator na podstawie norm regulowanych przez rozporządzenie.

Po okazaniu tego dowodu mogą wychodzić i wchodzić do Miasta Watykan bez innych formalności.

Z obowiązku legitymowania się dowodem tożsamości zwolnieni są Kardynałowie, będący obywatelami watykańskimi wraz z ich orszakiem, Gubernator i inne osoby, o których mowa w rozporządzeniu.

Rozdział II

O WSTĘPIE NA TEREN I POBYCIE W MIEŚCIE WATYKAN

[...]

Artykuł 16

Najwyższy Kapłan zastrzega sobie upoważnienie — z powodów podlegających ocenie w ramach swej suwerennej władzy — kogokolwiek do pobytu przez czas nieokreślony w Mieście Watykan, co nie skutkuje nabyciem obywatelstwa.

Artykuł 17

Gubernator lub delegowany w razie potrzeby urząd mogą wydawać, z tym samym skutkiem, upoważnienia do pobytu przez czas określony:

- a) osobom z rodziny obywatela watykańskiego, w granicach pokrewieństwa, wynikających z art. 2, nawet kiedy nie zachodziłyby albo przestałyby

zachodzić przesłanki, o których mowa w art. 4 i 5; a także krewnym i powinowatym, również w stopniu dalszym niż mowa w tych artykułach — zawsze gdy ich przebywanie w Mieście Watykan byłoby konieczne dla osobistej pomocy obywatelowi watykańskiemu lub w prowadzeniu jego domu. Takie upoważnienie nie może być z reguły wydawane dla więcej niż jednej osoby na każdego obywatela watykańskiego. Dla udzielenia go więcej niż jednej osobie potrzeba zgody wydawanej osobiście przez Gubernatora;

b) osobom wskazanym w poprzednim punkcie, jeśli należy im się alimentacja ze strony obywatela watykańskiego i nie jest on w stanie zapewnić jej inaczej, jak we własnym domu;

c) służbie i pomocom domowym obywateli watykańskich lub osób, które mają prawo zamieszkania w Mieście Watykan;

d) w innych nadzwyczajnych przypadkach absolutnej konieczności.

[...]

PIUS XI, PAPIEŻ

ANEKS¹

¹ Aneks zawiera akty normatywne (z wyjątkiem ostatniego „Konstytucja Apostolska o Kurii Rzymskiej *Pastor bonus*” z 28 czerwca 1988 r.), których przekłady zostały przejęte z różnych źródeł, wskazanych przy każdym z nich. Ponadto w Aneksie zamieszczono Poczet biskupów Rzymu oraz wybraną literaturę.

KONSTYTUCJA APOSTOLSKA *UNIVERSI DOMINICI GREGIS*

z 22 lutego 1996 roku*

(fragmenty)

Część pierwsza **WAKAT STOLICY APOSTOLSKIEJ**

Rozdział I

UPRAWNIENIA KOLEGIUM KARDYNAŁÓW W CZASIE WAKATU STOLICY APOSTOLSKIEJ

1. W czasie wakatu Stolicy Apostolskiej, Kolegium Kardynałów nie posiada żadnej władzy lub jurysdykcji w sprawach należących do Papieża za jego życia ani w wypełnianiu funkcji wynikających z jego urzędu; wszystkie te sprawy muszą być wyłącznie zarezerwowane dla przyszłego Papieża. Oświadczam więc, że jest nieważny i niebyły jakikolwiek akt władzy lub jurysdykcji, należący do Biskupa Rzymskiego w czasie jego życia lub związany z wykonywaniem jego urzędu, jaki Kolegium Kardynałów uznałoby, że powinien być dokonany, chyba że mieści się w granicach wyraźnie przyznanych w niniejszej Konstytucji.

2. Podczas wakatu Stolicy Apostolskiej zarządzanie Kościołem należy do Kolegium Kardynałów, jednakże tylko w celu szybkiego załatwienia spraw zwyczajnych lub spraw, których załatwienia nie można odłożyć (por. n. 6), oraz w celu przygotowania wszystkiego, co jest konieczne do wyboru nowego Papieża. To zadanie musi być wypełnione w sposób i w granicach przewidzianych przez niniejszą Konstytucję: winny więc być absolutnie wykluczone sprawy, które — tak na podstawie prawa, jak i praktyki — albo podlegają tylko władzy samego Biskupa Rzymskiego, albo dotyczą przepisów odnoszących się do wyboru nowego Papieża według zaleceń zawartych w niniejszej Konstytucji.

3. Ustalam ponadto, że Kolegium Kardynalskie w żaden sposób nie może decydować o uprawnieniach Stolicy Apostolskiej i Kościoła Rzymskiego,

* Tekst polski za: „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.), 5 (1996), s. 4-17.

a tym bardziej, bezpośrednio lub pośrednio dopuścić do umniejszenia któregoś z nich, nawet w celu doprowadzenia do zgody lub przeciwdziałania poczynaniom nastawionym przeciw tymże prawom po śmierci lub prawowitemu zrzeczeniu się urzędu przez Papieża [...]. Wszyscy Kardynałowie winni zatroszczyć się o ochronę tych praw.

4. Podczas wakatu Stolicy Apostolskiej prawa wydane przez Biskupów Rzymskich w żaden sposób nie mogą być poprawiane lub zmieniane ani nie można dodać albo ująć czegoś lub dyspensować chociażby od części z nich, przede wszystkim jeśli chodzi o przepisy dotyczące wyboru Papieża. Co więcej, jeśli ewentualnie zdarzyłoby się, że uczyniono lub usiłowano coś uczynić przeciw temu przepisowi, moją najwyższą władzą deklaruję to za niebyłe i nieważne.

5. Jeśli pojawiłyby się wątpliwości co do przepisów zawartych w niniejszej Konstytucji lub co do sposobu ich realizacji, polecam w sposób formalny, by wszelka władza wydania decyzji w tym względzie spoczywała na Kolegium Kardynałów, któremu zatem udzielam władzy interpretowania punktów wątpliwych lub kontrowersyjnych, ustalając, że gdy należy podjąć decyzję co do tych lub innych podobnych kwestii, z wyjątkiem aktu wyboru, jest wystarczające, aby większość zgromadzonych Kardynałów opowiedziała się za taką samą opinią.

6. Podobnie, gdy zaistnieje jakiś problem, który według większości zebranych Kardynałów — nie może być odłożony na inny czas, niech Kolegium Kardynałów zdecyduje według zdania większości.

Rozdział II

KONGREGACJE KARDYNAŁÓW W OKRESIE PRZYGOTOWANIA WYBORU PAPIEŻA

7. W czasie *Sede vacante* będą miały miejsce dwojakiego rodzaju Kongregacje Kardynałów: ogólne, to znaczy całego Kolegium aż do rozpoczęcia wyboru oraz partykularne. W Kongregacjach ogólnych winni uczestniczyć wszyscy Kardynałowie, którzy nie mają prawowitej przeszkody, gdy tylko zostaną poinformowani o wakacie Stolicy Apostolskiej. Kardynałom, którzy według normy n. 33 niniejszej Konstytucji nie posiadają prawa wyboru Papieża, przysługuje jednak prawo powstrzymania się, jeśli tak zdecydują, od uczestnictwa w Kongregacjach ogólnych.

W skład Kongregacji partykularnej wchodzi: Kardynał Kamerling Świętego Kościoła Rzymskiego i trzech Kardynałów, po jednym z każdego stopnia, wylosowanych spośród Kardynałów elektorów przybyłych już do Rzymu. Urząd tych trzech Kardynałów, nazywanych Asystentami, ustaje po trzech dniach, a ich miejsce zajmują, zawsze przez losowanie, inni Kardynałowie na ten sam okres, także po rozpoczęciu wyboru.

W okresie wyboru najważniejsze kwestie, jeśli zajdzie konieczność, podejmowane są przez zebranie Kardynałów elektorów, podczas gdy sprawy zwyczajne są załatwiane przez Kongregację partykularną Kardynałów. W czasie Kongregacji ogólnych i partykularnych, w okresie *Sede vacante*, Kardynałowie winni nosić zwyczajną, oblamowaną, czarną sutannę i czerwony pas, piasek, krzyż i pierścień.

8. Podczas Kongregacji partykularnych winny być podejmowane jedynie sprawy o mniejszym znaczeniu, jakie pojawiają się z dnia na dzień lub w danej chwili. Jeśli jednak zaistniałyby sprawy ważniejsze lub zasługujące na głębsze przeanalizowanie, powinny zostać przedłożone Kongregacji ogólnej. Ponadto, to co zostało zdecydowane, rozwiązane lub odrzucone na jednej Kongregacji partykularnej, nie może być odwołane, zmienione lub dopuszczone na drugiej; prawo do tego należy tylko do Kongregacji ogólnej i przy większości głosów.

9. Kongregacje ogólne Kardynałów będą miały miejsce w Watykańskim Pałacu Apostolskim lub, jeśli będą tego wymagały okoliczności, w innym odpowiedniejszym miejscu według oceny samych Kardynałów. Przewodniczy im Dziekan Kolegium, a w razie jego nieobecności lub w przypadku prawnie uzasadnionej przeszkody — Subdziekan. Jeśli jeden z nich lub obydwaj nie posiadaliby już, zgodnie z normą n. 33 niniejszej Konstytucji, prawa wyboru Papieża, zebraniu Kardynałów wyborców będzie przewodniczył najstarszy Kardynał elektor, według zwyczajnego porządku pierwszeństwa.

10. Głos w Kongregacjach Kardynałów, jeśli chodzi o sprawy o większym znaczeniu, nie powinien być dany ustnie, ale przekazany w formie tajnej.

11. Kongregacje ogólne, które poprzedzają początek wyboru, nazywane dlatego «przygotowawczymi», powinny odbywać się codziennie, począwszy od dnia, który będzie ustalony przez Kamerlinga Świętego Kościoła Rzymskiego i przez pierwszego Kardynała z każdego stopnia wśród elektorów, także w dniach, kiedy odbywają się ceremonie pogrzebu zmarłego Papieża. Kongregacje te winny się odbywać, aby umożliwić Kardynałowi Kamerlingowi wysłuchanie opinii Kolegium i przekazanie mu wiadomości

uznanych za konieczne lub właściwe; a ponadto, by pozwolić poszczególnym Kardynałom wyrazić zdanie na temat nasuwających się problemów, prosić o wyjaśnienia w przypadkach wątpliwości oraz podać propozycje.

12. Na pierwszych Kongregacjach ogólnych należy postarać się, by Kardynałowie mieli do dyspozycji egzemplarz niniejszej Konstytucji, a równocześnie, by mogli ewentualnie stawiać pytania dotyczące znaczenia i wykonania ustalonych tam norm. Wypada ponadto, by odczytano część niniejszej Konstytucji dotyczącą wakatu Stolicy Apostolskiej. W tym samym czasie wszyscy obecni Kardynałowie mają złożyć przysięgę na zachowanie zawartych w Konstytucji przepisów oraz na dotrzymanie tajemnicy. Taka przysięga — a mają ją złożyć także Kardynałowie, którzy uczestniczą w tych Kongregacjach, przybywszy z opóźnieniem — powinna być odczytana przez Kardynała Dziekana lub ewentualnie przez innego przewodniczącego Kolegium, zgodnie z normą ustaloną w n. 9 niniejszej Konstytucji, w obecności innych Kardynałów według następującej formuły:

My, Kardynałowie Świętego Kościoła Rzymskiego, stopnia biskupiego, prezbiterkiego i diakonńskiego, przyrzekamy, zobowiązujemy się i przysięgamy, wszyscy i każdy z osobna, ściśle i wiernie zachować wszystkie normy zawarte w Konstytucji Apostolskiej *Universi Dominici Gregis* Papieża Jana Pawła II, i skrupulatnie dochować tajemnicy o tym wszystkim, co w jakikolwiek sposób miałyby związek z wyborem Biskupa Rzymskiego lub co ze swej natury, w czasie wakatu Stolicy Apostolskiej, wymagałoby takiej tajemnicy.

Potem każdy Kardynał powie: I ja, N. Kardynał N., przyrzekam, zobowiązuję się i przysięgam. A kładąc rękę na Ewangelię doda: Tak mi dopomóż, Panie Boże i te Święte Ewangelie, których ręką moją dotykam.

13. Na jednej z najbliższych Kongregacji Kardynałowie powinni na podstawie wcześniej ustalonego porządku dnia podjąć najpilniejsze decyzje, aby zapoczątkować przeprowadzenie wyboru, to znaczy:

a) ustalić dzień, godzinę i sposób przeniesienia zwłok zmarłego Papieża do Bazyliki Watykańskiej dla oddania czci przez wiernych;

b) zdecydować o tym wszystkim, co konieczne dla ceremonii pogrzebowych zmarłego Papieża, które powinny być celebrowane przez dziewięć kolejnych dni, oraz ustalić ich początek w taki sposób, by złożenie do grobu odbyło się między czwartym a szóstym dniem po śmierci, chyba żeby zaistniały inne, szczególne racje;

c) zadbać, aby Komisja, którą tworzą Kardynał Kamerling i Kardynałowie pełniący dotąd funkcje Sekretarza Stanu i Przewodniczącego Papieskiej

Komisji ds. Państwa Watykańskiego, przygotowała na czas zarówno pomieszczenia w Domus Sanctae Marthae dla dogodnego zamieszkania Kardynałów elektorów, jak i mieszkania dla osób wymienionych w n. 46 tej Konstytucji, i aby równocześnie zatroszczyła się o wszystko, co jest niezbędne do przysposobienia Kaplicy Sykstyńskiej, by czynności związane z wyborem mogły przebiegać sprawnie, w sposób uporządkowany i z największą dyskrecją, zgodnie z tym, co jest przewidziane i ustalone w niniejszej Konstytucji;

d) powierzyć dwom duchownym odznaczającym się wiedzą, mądrością i autorytetem moralnym zadanie przeprowadzenia dla Kardynałów dwóch rozważań dotyczących problemów Kościoła w tej wyjątkowej chwili i trafnego wyboru nowego Papieża; w tym samym czasie, zachowując to, co postanowione w n. 52 niniejszej Konstytucji, winni zatroszczyć się o ustalenie dnia i godziny przeprowadzenia pierwszego ze wspomnianych rozważań;

e) zaaprobować — na wniosek Administracji Stolicy Apostolskiej lub, według kompetencji, Gubernatoratu Państwa Watykańskiego — wydatki wynikłe w okresie od śmierci Papieża aż do wyboru Następcy;

f) przeczytać dokumenty, jeżeliby takie były, zostawione przez zmarłego Papieża dla Kolegium Kardynałów;

g) zatroszczyć się o anulowanie Pierścienia Rybaka i ołowianej pieczęci, z jakimi są wysyłane Listy Apostolskie;

h) przydzielić przez losowanie pokoje Kardynałom elektorom;

i) ustalić dzień i godzinę rozpoczęcia głosowania.

Rozdział III

O NIEKTÓRYCH URZĘDACH W OKRESIE WAKATU STOLICY APOSTOLSKIEJ

14. Zgodnie z art. 6 Konstytucji apostolskiej *Pastor bonus*, z chwilą śmierci Papieża wszyscy Kierownicy Dykasterii Kurii Rzymskiej, tak Kardynał Sekretarz Stanu, jak i Kardynałowie Prefekci, Arcybiskupi Przewodniczący, jak również członkowie tych Dykasterii, przestają wypełniać swe urzędy. Wyjątek stanowi Kamerling Świętego Kościoła Rzymskiego i Penitencjarz Większy, którzy nadal załatwiają sprawy zwyczajne, przedstawiając Kolegium Kardynałów to, co powinno być przedłożone Papieżowi.

W ten sam sposób, zgodnie z Konstytucją Apostolską *Vicariae potestatis* (n. 2, § 1) [...], Kardynał Wikariusz Generalny dla Diecezji Rzymskiej nie przestaje wykonywać swego urzędu w czasie wakatu Stolicy Apostolskiej

oraz nie przestaje sprawować swej jurysdykcji Kardynał Archidiakon Bazyliki Watykańskiej i Wikariusz Generalny Państwa Watykańskiego.

15. Jeśli w chwili śmierci Papieża lub przed wyborem Następcy wakowałby urząd Kamerlinga Świętego Kościoła Rzymskiego lub Penitencjarza Większego, Kolegium Kardynałów winno wybrać jak najszybciej Kardynała lub, jeśli zachodzi potrzeba, Kardynałów, którzy podejmą ich zadanie aż do wyboru nowego Papieża. W każdym z tych poszczególnych przypadków wybór następuje za pośrednictwem tajnego głosowania wszystkich obecnych Kardynałów elektorów, poprzez kartki rozdzielone i zebrane przez Ceremoniarzy, a potem otwarte w obecności Kamerlinga i trzech Kardynałów Asystentów, gdy chodzi o wybór Penitencjarza Większego, lub w obecności wspomnianych wyżej trzech Kardynałów i Sekretarza Kolegium Kardynałów, jeśli musiały być wybrany Kamerling. Będzie uważany za wybranego i będzie posiadał *ipso facto* wszystkie władze związane z przysługującą mu funkcją ten, kto otrzyma większość głosów. W przypadku równości głosów zostanie wyznaczony Kardynał, który należy do wyższego stopnia, a w razie równego stopnia — kto został wcześniej kreowany Kardynałem. Dopóki nie zostanie wybrany Kamerling, jego funkcje wypełnia Dziekan Kolegium, a w przypadku jego nieobecności lub prawomocnej przeszkody, Subdziekan albo najstarszy Kardynał, według zwyczajnego porządku pierwszeństwa, zgodnie z n. 9 niniejszej Konstytucji, który może bezzwłocznie podjąć decyzję, jakich wymagają okoliczności.

16. Jeśli natomiast w okresie *Sede vacante* zabrakłoby Wikariusza Generalnego dla Diecezji Rzymskiej, pełniący wówczas obowiązki jego Zastępcy (*Vices Gerens*) będzie sprawował także właściwy urząd Kardynała Wikariusza, poza jurysdykcją zwyczajną zastępczą, która jemu przysługuje. [...] Gdyby zabrakło również Zastępcy Wikariusza Generalnego, jego funkcję będzie pełnił Biskup Pomocniczy pierwszy nominacją.

[...]

18. Kardynał Penitencjarz Większy i jego urzędnicy podczas *Sede vacante* będą mogli wypełniać to, co zostało ustalone przez mojego Poprzednika Papieża Piusa XI w Konstytucji Apostolskiej *Quae divinitus* z 25 marca 1935 r., [...] i przeze mnie w Konstytucji apostolskiej *Pastor bonus* [...].

19. Dziekan Kolegium Kardynałów natomiast, gdy tylko Kardynał Kamerling lub Prefekt Domu Papieskiego poinformuje go o śmierci Papieża, ma obowiązek powiadomić o tym wszystkich Kardynałów, zwołując ich na Kongregację Kolegium. Poinformuje równocześnie o śmierci Papieża Korpus

Dyplomatyczny akredytowany przy Stolicy Apostolskiej i najwyższe Władze odpowiednich państw.

20. Podczas wakatu Stolicy Apostolskiej Substytut Sekretariatu Stanu, jak również Sekretarz ds. relacji z Państwami oraz Sekretarze Dykasterii Kurii Rzymskiej nadal kierują swymi Urzędami i odpowiadają za nie przed Kolegium Kardynałów.

21. W ten sam sposób nie ustaje urząd i władza Legatów papieskich.

22. Także Jąmużnik Jego Świątobliwości kontynuuje pełnienie dzieł dobroczynnych według takich samych kryteriów, jakie były stosowane za życia Papieża, oraz pozostaje do dyspozycji Kolegium Kardynałów aż do wyboru nowego Papieża.

23. Podczas *Sede vacante*, wszelka władza cywilna Papieża, dotycząca zarządu Państwem Watykańskim, spoczywa na Kolegium Kardynałów, które nie będzie mogło jednak wydawać dekretów, chyba że w przypadku naglącej potrzeby i tylko na czas wakatu Stolicy Świętej. Takie dekryty będą ważne w przyszłości, tylko jeśli zostaną potwierdzone przez nowego Papieża.

Rozdział IV

UPRAWNIENIA DYKASTERII KURII RZYMSKIEJ PODCZAS WAKATU STOLICY APOSTOLSKIEJ

24. W okresie *Sede vacante* Dykasterie Kurii Rzymskiej, z wyjątkiem tych, o których mowa w n. 26 niniejszej Konstytucji, nie mają żadnej władzy w tych sprawach, których — *Sede plena* — nie mogą podejmować lub wypełniać inaczej, jak tylko *facto verbo cum SS.mo*, czyli *ex Audientia SS.mi*, lub *vigore specialium et extraordinarium facultatum*, jakich Papież zwykł udzielać Prefektom, Przewodniczącym i Sekretarzom tychże Dykasterii.

25. Nie ustają natomiast wraz ze śmiercią Papieża władze zwyczajne właściwe każdej Dykasterii; ustalą jednak, by Dykasterie korzystały z nich tylko w rozwiązywaniu spraw o mniejszym znaczeniu, podczas gdy kwestie poważniejsze lub kontrowersyjne, jeśli mogą być odłożone, powinny być w sposób wyłączny zarezerwowane dla przyszłego Papieża; jeśli nie dopuszczają odroczenia (jak, między innymi, przypadki *in articulo mortis* dla dyspens, których zazwyczaj udziela Papież), będą mogły być powierzone przez Kolegium Kardynałów temu Kardynałowi, który był Prefektem aż do śmierci Papieża, lub Arcybiskupowi pełniącemu do tego czasu obowiązki

Przewodniczącego oraz innym Kardynałom tej Dykasterii, którym ich zbadanie prawdopodobnie powierzyłby zmarły Papież. W takich okolicznościach będą oni mogli podejmować decyzję *per modum provisionis* o tym, co będą uważali za bardziej właściwe i korzystne dla strzeżenia i obrony praw i tradycji kościelnych, aż do czasu, gdy zostanie wybrany Papież.

26. Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej i Trybunał Roty Rzymskiej podczas wakatu Stolicy Świętej kontynuują prowadzenie spraw według swych własnych norm, zachowując przepisy, o których mowa w art. 18 (akapit 1 i 3) Konstytucji apostolskiej *Pastor bonus* [...].

[...]

Część druga

WYBÓR BISKUPA RZYMSKIEGO

Rozdział I

ELEKTORZY BISKUPA RZYMSKIEGO

33. Prawo wyboru Biskupa Rzymskiego przysługuje jedynie Kardynałom Świętego Kościoła Rzymskiego, z wyjątkiem tych, którzy przed dniem śmierci Papieża lub dniem, w którym nastąpił wakat Stolicy Apostolskiej, ukończyli już osiemdziesiąty rok życia. Maksymalna liczba Kardynałów wyborców nie powinna przekroczyć stu dwudziestu. Jest absolutnie wykluczone prawo czynnego wyboru z tytułu posiadania jakiegokolwiek innej godności kościelnej, podobnie jak wykluczona jest interwencja władzy świeckiej jakiegokolwiek stopnia lub porządku.

34. W przypadku gdyby wakat Stolicy Apostolskiej nastąpił w czasie trwania Soboru Powszechnego lub Synodu Biskupów, które odbywałyby się czy to w Rzymie, czy w jakimkolwiek innym miejscu na świecie, wybór nowego Papieża powinien być dokonany jedynie i wyłącznie przez Kardynałów elektorów wskazanych w numerze poprzednim, a nie przez tenże Sobór lub Synod Biskupów. Dlatego oświadczam, że są niebyłe i nieważne działania, które w jakikolwiek sposób zmierzałyby nierozważnie do modyfikacji norm dotyczących wyboru lub kolegium elektorów. Co więcej, potwierdzając w tym względzie kan. 340 oraz kan. 347, § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego i kan. 53 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, sam Sobór lub Synod Biskupów, na jakimkolwiek etapie by się znajdowały, powinny uznać się natychmiast za zawieszono-

ne *ipso iure*, skoro tylko otrzymają wiadomość o wakacie Stolicy Apostolskiej. Muszą przeto niezwłocznie przerwać jakiekolwiek zebranie, zgromadzenie lub sesję, oraz zaprzestać opracowywania lub przygotowywania jakiegokolwiek dekretu lub kanonu, czy też ogłoszenia tych, które już zostały zatwierdzone, pod sankcją ich nieważności; ani Sobór, ani Synod nie będą mogły być kontynuowane z żadnego powodu, chociażby bardzo poważnego i godnego szczególnej uwagi, aż do chwili, gdy kanonicznie wybrany nowy Papież nie zarządzi, aby zostały one podjęte lub kontynuowane.

35. Żaden Kardynał elektor nie może być z jakiegokolwiek powodu ani pod żadnym pretekstem wykluczony z wyboru tak czynnego, jak i biernego, z zachowaniem tego, co postanowiono w n. 40 niniejszej Konstytucji.

36. Kardynał Świętego Kościoła Rzymskiego, który został kreowany i ogłoszony na Konsystorzu, ma tym samym prawo wyboru Biskupa Rzymskiego, zgodnie z tym, co postanowione w n. 33 niniejszej Konstytucji, nawet jeżeli jeszcze nie został mu nałożony biret ani przekazany pierścień, ani też nie złożył on przysięgi. Nie mają natomiast tego prawa Kardynałowie kanonicznie usunięci lub którzy zrezygnowali za zgodą Biskupa Rzymskiego z godności kardynalskiej. Co więcej, w okresie *Sede vacante* Kolegium Kardynałów nie może ich na nowo przyjąć lub przywrócić do tej godności.

37. Ustalam ponadto, że — od chwili, gdy Stolica Apostolska jest zgodnie z prawem wakująca — obecni Kardynałowie elektorzy powinni poczekać piętnaście pełnych dni na nieobecnych Kardynałów; pozostawiam jednak Kolegium Kardynałów prawo odłożenia, jeśli są poważne motywy, początku wyboru na kilka dalszych dni. Ale po upływie maksymalnie dwudziestu dni od rozpoczęcia wakatu Stolicy Apostolskiej wszyscy obecni Kardynałowie elektorzy są zobowiązani przystąpić do wyboru.

38. Wszyscy Kardynałowie elektorzy, zwołani przez Dziekana lub przez innego Kardynała w jego imieniu w celu wyboru nowego Papieża, są zobowiązani na mocy świętego posłuszeństwa do podporządkowania się ogłoszeniu o zwołaniu i do udania się na miejsce w tym celu wyznaczone, o ile nie wstrzyma ich choroba lub inna poważna przeszkoda uznana za słuszną przez Kolegium Kardynałów.

39. Jeśliby jednak jacyś kardynałowie elektorzy przybyli *re integra*, to znaczy przed dokonaniem wyboru Pasterza Kościoła, będą oni dopuszczeni do prac związanych z wyborem w takim punkcie, w jakim one się znajdują.

40. W przypadku gdyby jakiś Kardynał mający prawo głosu odmówił przybycia do Państwa Watykańskiego, by uczestniczyć w pracach związa-

nych z wyborem, lub później po ich rozpoczęciu odmówiłby pozostania, by wypełnić swój obowiązek, bez oczywistej przyczyny, jaką jest choroba uznana pod przysięgą przez lekarzy i potwierdzona przez większość elektorów, inni przystępują w sposób wolny do czynności wyboru, nie oczekując na niego ani nie dopuszczając go na nowo do tegoż głosowania. Jeśli natomiast jakiś Kardynał elektor byłby zmuszony do opuszczenia Państwa Watykańskiego z powodu nagłej choroby, można kontynuować wybory nie prosząc o jego głos; gdy jednak po wyzdrowieniu, lub wcześniej, zechce on przybyć ponownie do wspomnianego miejsca wyboru, powinien być tam na nowo dopuszczony.

Jeśli ponadto jakiś Kardynał elektor opuszcza Państwo Watykańskie z jakiegoś poważnego powodu, uznanego przez większość elektorów, może tam powrócić, by wziąć na nowo udział w wyborze.

Rozdział II

MIEJSCE WYBORU I OSOBY TAM DOPUSZCZONE Z RACJI SWOJEGO URZĘDU

41. Konklawe wybierające Biskupa Rzymskiego winno odbywać się w granicach terytorium Państwa Watykańskiego, w określonych sektorach i budynkach zamkniętych dla osób postronnych, i w takich warunkach, aby zagwarantować odpowiednie mieszkanie i pobyt dla Kardynałów elektorów oraz dla tych, którzy z uprawnionego tytułu są powołani do współpracy w prawidłowym przebiegu samego wyboru.

[...]

Rozdział III

POCZĄTEK CZYNNOŚCI ZWIĄZANYCH Z WYBOREM

[...]

51. Zachowując istotne elementy Konklawe, ale modyfikując niektóre elementy drugorzędne, które na skutek zmian okoliczności straciły już znaczenie, niniejszą Konstytucją ustalam i polecam, by wszystkie czynności związane z wyborem Papieża — według tego, co jest zalecane w następnych numerach — odbywały się wyłącznie w Kaplicy, zwanej Sykstyńską, Watykańskiego Pałacu Apostolskiego, która zatem pozostaje miejscem absolutnie zamkniętym aż do dokonania wyboru, w taki sposób, aby była zapew-

niona całkowita tajemnica obejmująca to wszystko, co będzie tam uczynione albo powiedziane bezpośrednio lub pośrednio odnośnie do wyboru Papieża.

Kolegium Kardynalskie, działające pod władzą i odpowiedzialnością Kamerlinga wspomaganego przez Kongregację partykularną, o której mowa w n. 7 niniejszej Konstytucji, zatroszczy się, by wewnątrz wspomnianej Kaplicy i w przylegających do niej pomieszczeniach wszystko zostało wcześniej przygotowane, także z pomocą zewnętrzną Substytutu Sekretariatu Stanu, tak aby został zapewniony prawidłowy wybór i jego tajność.

W szczególny sposób trzeba będzie dokonać dokładnej i surowej kontroli, także z pomocą osób wiarygodnych i o sprawdzonej biegłości technicznej, by we wspomnianych pomieszczeniach nie zostały skrycie zainstalowane urządzenia audiowizualne w celu odtwarzania i przekazywania wiadomości na zewnątrz.

[...]

Rozdział V

PRZEBIEG WYBORU

62. Po zniesieniu sposobów wyborów nazywanych per acclamationem seu inspirationem i per compromissum, formą wyboru Biskupa Rzymskiego będzie od tej chwili i w przyszłości jedynie głosowanie (per scrutinium).

Ustalam więc, że dla ważnego wyboru Biskupa Rzymskiego wymaga się dwóch trzecich głosów, obliczanych w stosunku do ogólnej liczby obecnych elektorów.

W przypadku, gdyby liczba obecnych Kardynałów nie mogła być podzielona na trzy równe części, do ważności wyboru Papieża jest wymagany jeden głos więcej.

63. Do wyboru przystąpi się bezpośrednio po ukończeniu czynności, o których mowa w n. 54 niniejszej Konstytucji.

Jeśli nastąpiłoby to już po południu pierwszego dnia, odbędzie się tylko jedno głosowanie; później, jeśli wybór nie nastąpi w pierwszym głosowaniu, w następnych dniach należy przeprowadzić dwa głosowania — zarówno rano, jak i po południu, zaczynając zawsze czynności głosowania o godzinie już wcześniej ustalonej albo na Kongregacjach przygotowawczych, albo w czasie wyboru, jednak według sposobów ustalonych w n. 64 i następnych niniejszej Konstytucji.

64. Procedura głosowania przebiega w trzech fazach, z których pierwsza, można by ją nazwać *prae-scrutinium*, obejmuje: 1) przygotowanie i rozdzielanie kart do głosowania przez Ceremoniarzy, którzy przekazują przynajmniej po dwie lub trzy każdemu Kardynałowi elektorowi; 2) wylosowanie wśród wszystkich Kardynałów trzech Skrutatorów, trzech wyznaczonych do zebrania głosów od chorych, zwanych w skrócie Infirmarii, oraz trzech Rewizorów; takiego losowania dokonuje publicznie ostatni Kardynał Diakon, wyciągając kolejno dziewięć imion tych, którzy mają wypełniać te obowiązki; 3) jeśli w losowaniu Skrutatorów, Infirmarii i Rewizorów wyłaniają się imiona Kardynałów elektorów, którzy z powodu choroby lub innej przyczyny mają przeszkody w pełnieniu takich obowiązków, w ich miejsce winny być wylosowane imiona innych, nie mających przeszkód. Trzej pierwsi wylosowani będą pełnili obowiązki Skrutatorów, następni trzej obowiązków Infirmarii, a ostatni trzej obowiązków Rewizorów.

65. W tej fazie głosowania należy uwzględnić następujące dyspozycje: 1) karta do głosowania powinna mieć formę prostokąta i zawierać napisane w górnej połowie, możliwie drukiem, słowa: *Eligo in Summum Pontificem*, podczas gdy w dolnej połowie powinno się zostawić miejsce na wpisanie imienia elekta; dlatego karta do głosowania jest wykonana w taki sposób, by mogła być zgięta na pół; 2) wypełnienie karty do głosowania powinno zostać dokonane w sposób tajny przez każdego Kardynała elektora, który napisze wyraźnie, charakterem pisma możliwie nierozpoznawalnym, imię tego, kogo wybiera, unikając wpisania dodatkowych imion, gdyż w takim przypadku głos byłby nieważny, a później złoży kartę do głosowania we czworo; 3) w czasie głosowań Kardynałowie elektorzy będą musieli pozostać w Kaplicy Sykstyńskiej sami; i dlatego, zaraz po rozdzieleniu kart do głosowania i zanim elektorzy zaczną pisać, Sekretarz Kolegium Kardynałów, Mistrz Papieskich Ceremonii Liturgicznych i Ceremoniarze muszą wyjść z auli; po ich wyjściu ostatni Kardynał Diakon zamyka drzwi; otwiera je i zamyka za każdym razem, gdy to będzie konieczne, jak na przykład gdy Infirmarii wychodzą, by zebrać głosy od chorych, i gdy powracają do Kaplicy.

66. Druga faza, nazywana prawdziwym i właściwym *scrutinium*, obejmuje: 1) złożenie kart do głosowania do przygotowanej w tym celu urny; 2) pomieszanie i liczenie kart; 3) obliczenie głosów. Każdy Kardynał elektor, w porządku pierwszeństwa, po zapisaniu i zgięciu karty, trzymając ją podniesioną, tak aby była widoczna, przynosi ją do ołtarza, przy którym stoją

Skrutatorzy, i na którym jest postawiona urna przykryta talenem do zebrania kart. Po dojściu tam, Kardynał elektor wypowiada głośno następującą *formułę* przysięgi: Powołuję na świadka Chrystusa Pana, który mnie osądzi, że mój głos jest dany na tego, który — według woli Bożej — powinien być, moim zdaniem, wybrany. Po czym kładzie kartę na talerzu i nim wprowadza ją do urny. Po wypełnieniu tych czynności, kłania się przed ołtarzem i wraca na swoje miejsce.

Jeśli któryś z Kardynałów elektorów obecnych w Kaplicy nie może podejść do ołtarza, ponieważ jest chory, ostatni ze Skrutatorów podchodzi do niego, a on, po wypowiedzeniu powyższej przysięgi, powierza zgiętą kartę Skrutatorowi, który zanosí ją na oczach wszystkich do ołtarza i bez wypowiedzania słów przysięgi kładzie ją na talerzu i nim wprowadza ją do urny.

67. Jeśli chorzy Kardynałowie elektorzy — o których mowa w n. 41 i następnych niniejszej Konstytucji — znajdują się w swoich pokojach, trzej Infirmaryi udają się do nich z kasetą, która w górnej części posiada otwór przeznaczony do złożenia zgiętej karty. Skrutatorzy przed podaniem kasety do rąk Infirmaryi otwierają ją publicznie w taki sposób, by elektorzy mogli stwierdzić, że jest pusta, potem zamykają ją i kładą klucz na ołtarzu. Następnie Infirmaryi z zamkniętą kasetą i odpowiednią liczbą kart na małej tacy udają się wraz z osobami towarzyszącymi do Domus Sanctae Marthae do każdego z chorych, który, wzięwszy kartę, głosuje w sposób tajny, zgina kartę i, wypowiedziawszy powyższą przysięgę, wkłada ją do kasety przez otwór. Jeśli jakiś chory nie jest w stanie pisać, jeden z trzech Infirmaryi lub inny Kardynał elektor, wybrany przez chorego, po złożeniu przysięgi na ręce samych Infirmaryi co do zachowania tajemnicy, dokonuje wspomnianych czynności. Następnie Infirmaryi przynoszą z powrotem do Kaplicy kasetę, którą Skrutatorzy otworzą po złożeniu głosów przez obecnych Kardynałów, licząc karty, jakie się w niej znajdują, a stwierdziwszy, że ich liczba odpowiada liczbie chorych, kładą je jedna na drugiej na talerzu i nim wprowadzają wszystkie razem do urny. Aby za bardzo nie przedłużać czynności głosowania, Infirmaryi będą mogli wypełnić i złożyć własne karty do urny bezpośrednio po pierwszym z Kardynałów, a w czasie składania kart przez innych elektorów zebrać głosy od chorych w wyżej wskazany sposób.

68. Gdy wszyscy Kardynałowie elektorzy złożą swoje karty do urny, pierwszy Skrutator potrząsa nią kilka razy, by wymieszać karty i zaraz po tym ostatni ze Skrutatorów przystępuje do ich liczenia, wydymając w sposób widoczny każdą z osobna z urny i kładąc ją do innego pustego naczynia, przy-

gotowanego wcześniej w tym celu. Jeśli liczba kart nie odpowiada liczbie elektorów, należy spalić je wszystkie i bezpośrednio po tym przystąpić do drugiego głosowania; jeśli natomiast odpowiada liczbie elektorów, następuje obliczanie kart tak, jak wskazano poniżej.

69. Skrutatorzy siadają za stołem ustawionym przed ołtarzem; pierwszy z nich bierze kartę, otwiera ją, spogląda na wypisane imię elekta i przekazuje drugiemu liczącemu; ten, sprawdzwszy ponownie imię elekta, przekazuje kartę trzeciemu, który czyta imię głośno i zrozumiale, w ten sposób, aby wszyscy obecni elektorzy mogli zaznaczyć głos na specjalnie przygotowanym arkuszu papieru. On sam odnotowuje imię odczytane z karty. Jeśli przy otwieraniu głosów Skrutatorzy znaleźliby dwie karty do głosowania zgięte w taki sposób, że wydawałyby się wypełnione przez tego samego elektora i gdyby zawierały to samo imię, powinny być policzone tylko jako jeden głos, jeśli natomiast zawierają dwa różne imiona, żaden z dwóch głosów nie będzie ważny; jednak w żadnym z tych dwóch przypadków nie unieważnia się głosowania.

Po zakończeniu obliczania kart, Skrutatorzy sumują liczbę głosów oddanych na różne imiona i odnotowują je na osobnym arkuszu. Ostatni ze Skrutatorów, w miarę jak odczytuje kolejne karty, przebija je igłą w punkcie, w którym znajduje się słowo *Eligo*, i nawleka je na nitkę, by mogły być w pewniejszy sposób zachowane. Po odczytaniu wszystkich imion końce nitki zawiązuje się na węzeł i w ten sposób karty zostają złożone w naczyniu lub na skraju stołu.

70. Następuje potem trzecia i ostatnia faza nazywana *post-scrutinium*, która obejmuje: 1) liczenie głosów; 2) ich kontrolę; 3) spalenie kart.

Skrutatorzy sumują wszystkie głosy złożone na poszczególne osoby, i jeśli nikt nie osiągnął dwóch trzecich głosów w tym głosowaniu, to Papież nie został wybrany; jeśli natomiast okaże się, że ktoś otrzymał dwie trzecie, dokonano kanonicznie ważnego wyboru Biskupa Rzymskiego.

W obydwu przypadkach, to znaczy czy wybór miał miejsce, czy nie, Rewizorzy muszą przystąpić do kontroli zarówno kart do głosowania, jak i obliczeń dokonanych przez Skrutatorów, by upewnić się, że wypełnili oni poprawnie i wiernie swoje zadanie.

Natychmiast po kontroli, zanim Kardynałowie elektorzy opuszczą Kaplicę Sykstyńską, wszystkie karty muszą być spalone przez Skrutatorów z pomocą Sekretarza Kolegium i Ceremoniarzy, przywołanych uprzednio przez ostatniego Kardynała Diakona. Gdyby jednak musiano przystąpić bez-

pośrednio do drugiego głosowania, karty z pierwszego głosowania będą spalane dopiero na końcu, razem z kartami z drugiego głosowania.

71. Polecam wszystkim Kardynałom elektorom i każdemu z osobna, aby w celu zachowania większej pewności co do tajemnicy, przekazali Kardynałowi Kamerlingowi lub jednemu z trzech Kardynałów Asystentów pisma jakiegokolwiek rodzaju, które mieliby przy sobie, dotyczące wyniku każdego głosowania, w celu spalenia ich wraz z kartami do głosowania.

Ustalam ponadto, aby po zakończeniu wyboru Kardynał Kamerling Świętego Kościoła Rzymskiego zredagował sprawozdanie, zaaprobowane także przez trzech Kardynałów Asystentów, w którym zapisze wynik głosowania każdej sesji. To sprawozdanie zostanie wręczone nowemu Papieżowi i następnie zachowane w stosownym archiwum, zamknięte w opieczętowanej kopercie, która nie będzie mogła być otwarta przez nikogo, jeśli Papież nie udzieli wyraźnego pozwolenia.

72. Potwierdzając dyspozycje moich Poprzedników [...], polecam, aby zarówno rano, jak po południu — z wyjątkiem popołudnia, w którym rozpoczęło się Konklawe — natychmiast po głosowaniu, w którym nie dokonano wyboru, Kardynałowie elektorzy przystąpili bezpośrednio do drugiego głosowania, w którym ponownie oddadzą swój głos. W tym drugim głosowaniu winna być zachowana cała procedura pierwszego, z tą różnicą, że elektorzy nie są zobowiązani do składania nowej przysięgi ani do wybierania nowych Skrutatorów, Infirmarii i Rewizorów, ponieważ wszystkie czynności w tym względzie, wykonane przed pierwszym głosowaniem, pozostają ważne także dla drugiego, nie trzeba ich zatem powtarzać.

73. Wszystko to, co zostało wyżej ustalone odnośnie do przebiegu głosowań, powinno być pilnie zachowane przez Kardynałów elektorów we wszystkich głosowaniach, jakie należy przeprowadzić każdego dnia, rano i po południu, po odprawieniu nabożeństw lub modlitw ustalonych we wspólnianym *Ordo rituum conclavis*.

74. W przypadku, gdyby Kardynałowie elektorzy mieli trudności w uzyskaniu zgody odnośnie do osoby, którą należy wybrać, to wtedy po upływie trzech dni bez osiągnięcia wyniku wyborów według opisanej formy (w n. 62 i następnych), zostają one zawieszone maksymalnie na jeden dzień w celu uzyskania przerwy na modlitwę, swobodną rozmowę między głosującymi i krótką medytację, przeprowadzoną przez pierwszego Kardynała z grupy Diakonów. Potem ponownie przystępuje się do głosowania według tej samej formy, i po siedmiu głosowaniach, jeśli nie nastąpi wybór, ustala się drugą

przerwę na modlitwę, rozmowę i medytację, przeprowadzoną przez Kardynała pierwszego z grupy Prezbiterów. Następnie przystąpi się do kolejnej ewentualnej serii siedmiu głosowań, po której będzie mieć miejsce, jeśli jeszcze nie osiągnięto rozstrzygnięcia, nowa przerwa na modlitwy, rozmowy i medytację, prowadzoną przez pierwszego Kardynała z grupy Biskupów. Po czym podjęte zostaną według tej samej formy głosowania, których będzie siedem, o ile nie nastąpi wybór.

75. Jeśli głosowania, o których mowa w n. 72, 73 i 74 niniejszej Konstytucji nie przyniosą wyniku, niech jeden dzień będzie poświęcony na modlitwę, refleksję i rozmowę. W następnych jednak wyborach — przy zachowaniu porządku ustanowionego w n. 74 niniejszej Konstytucji — bierne prawo mają tylko dwaj Kardynałowie, którzy w bezpośrednio poprzedzającym głosowaniu uzyskali największą liczbę głosów, i nie będzie można odstąpić od wymogu, by jednak w tych wyborach ważny wybór dokonał się kwalifikowaną większością głosów Kardynałów obecnych. W tych jednak wyborach dwaj Kardynałowie, którzy mają prawo bierne, nie mają czynnego prawa głosu².

76. Jeśli wybór nastąpiłby w inny sposób niż jest to ustalone w niniejszej Konstytucji lub nie byłyby zachowane warunki tu ustalone, wybór jest przez to samo niebyły i nieważny, bez potrzeby wydawania jakiejkolwiek deklaracji w tym względzie, a więc nie daje on żadnego prawa osobie wybranej.

77. Ustalam, że dyspozycje dotyczące wszystkiego, co poprzedza wybór Biskupa Rzymskiego, oraz jego przebiegu, muszą być w całości zachowane także w przypadku, gdyby wakat Stolicy Apostolskiej nastąpił przez rezygnację Papieża, według normy kan. 332, § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego i kan. 44, § 2 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich.

Rozdział VI

O TYM, CO NALEŻY ZACHOWAĆ, A CZEGO UNIKNĄĆ W WYBORZE BISKUPA RZYMSKIEGO

78. Jeśli przy wyborze Biskupa Rzymskiego popełniono by — od czego niech nas Bóg uchroni — przestępstwo symonii, postanawiam i deklaruje, że wszyscy ci, którzy byliby tego winni, popadną w ekskomunikę; *latae sententiae* i że jednak uchylona zostaje niebyłość lub nieważność tego symo-

² N. 75 w brzmieniu wynikającym z *Motu Proprio De aliquibus mutationibus in normis de electione Romani Pontificis* Benedykta XVI z 11 czerwca 2007 roku.

nijnego nadania urzędu, aby z tego powodu — jak już zostało ustalone przez moich Poprzedników — nie została zakwestionowana ważność wyboru Biskupa Rzymskiego [...].

79. Potwierdzając również przepisy Poprzedników, zabraniam komukolwiek, chociażby odznaczonemu godnością kardynalatu, pertraktować za życia Papieża i bez konsultacji z nim w sprawie wyboru jego Następcy lub obiecywać głosy czy podejmować decyzje w tym względzie w grupach prywatnych.

80. W taki sam sposób chcę powtórzyć to, co zostało usankcjonowane przez moich Poprzedników, w celu wykluczenia wszelkiej interwencji zewnętrznej w wybór Biskupa Rzymskiego. Dlatego na nowo na mocy świętego posłuszeństwa i pod karą ekskomuniki *latae sententiae* zabraniam wszystkim i poszczególnym Kardynałom elektorom obecnym i przyszłym, jak również Sekretarzowi Kolegium Kardynałów oraz wszystkim innym uczestniczącym w przygotowaniu i wykonaniu tego, co jest konieczne do wyboru, przyjęcia pod jakimkolwiek pretekstem, od jakiegokolwiek władzy cywilnej zadania zgłoszenia weta lub tak zwanej ekskluzywy, także w formie prostego życzenia, czy też wyrażenia go zarówno wobec zebranego razem całego Kolegium elektorów, jak i wobec poszczególnych elektorów — na piśmie lub słownie, tak wprost i bezpośrednio, jak pośrednio lub poprzez innych, tak przed rozpoczęciem wyboru, jak w czasie jego przebiegu. Należy rozumieć, że taki zakaz rozszerza się na wszystkie możliwe oddziaływania, sprzeciwy, życzenia, przez które władze świeckie jakiegokolwiek porządku i stopnia lub jakiegokolwiek grupy ludzi czy też poszczególne osoby chciałyby ingerować w wybór Papieża.

81. Kardynałowie elektorzy winni powstrzymać się ponadto od wszelkich form pertraktacji, uzgodnień, obietnic lub innych zobowiązań jakiegokolwiek rodzaju, które mogłyby zmusić ich do oddania lub odmówienia oddania głosu jednemu lub tylko niektórym osobom. Jeśli to zostałyby rzeczywiście uczynione, nawet pod przysięgą, postanawiam, że takie zobowiązanie jest niebyłe i nieważne oraz że nikt nie jest zobowiązany do zachowania go; i od tej chwili grozę karą ekskomuniki *latae sententiae* tym, którzy przekraczają ten zakaz. Nie zabraniam jednak, by podczas *Sede vacante* mogła mieć miejsce wymiana poglądów na temat wyboru.

82. Jednocześnie zabraniam Kardynałom czynić ustępstwa przed wyborami czy też podejmować zadania za wspólną zgodą, zobowiązując się do wypełnienia ich w przypadku, gdyby któryś z nich został wyniesiony do god-

ności papieskiej. Te obietnice, jeśli rzeczywiście byłyby uczynione, nawet pod przysięgą, uznają za niebyłe i nieważne.

83. Z takim samym naciskiem jak moi Poprzednicy gorąco zachęcam Kardynałów elektorów, aby w wyborze Papieża nie kierowali się sympatią lub niechęcią i nie ulegali osobistym względom lub powiązaniom z kimkolwiek, nie ulegali presji osób lub grup wpływowych, sugestii środków masowego przekazu lub przemocy, lękowi lub poszukiwaniu popularności. Mając natomiast przed oczami jedynie chwałę Boga i dobro Kościoła, po wezwaniu pomocy Bożej niech oddadzą swój głos na tego, kogo także poza Kolegium Kardynałów uznają za bardziej godnego od innych do owocnego i skutecznego zarządzania Kościołem powszechnym.

[...]

86. Proszę następnie tego, kto zostanie wybrany, by od przyjęcia urzędu, do którego jest powołany, nie uchylał się z obawy przed jego ciężarem, ale by pokornie poddał się zamysłowi woli Bożej. Bóg bowiem, wkładając brzemię na niego, będzie go podtrzymywał swoją ręką, aby był zdolny je nieść; wraz z powierzeniem mu wielkiego zadania, udzieli także pomocy do jego wypełnienia, a obdarowując go godnością, udzieli mu również siły, by nie ugiął się pod ciężarem urzędu.

Rozdział VII

PRZYJĘCIE I OGŁOSZENIE WYBORU ORAZ ROZPOCZĘCIE POSŁUGI NOWEGO PAPIEŻA

87. Po dokonanim kanonicznie wyborze ostatni z Kardynałów Diakonów przywołuje do auli wyborczej Sekretarza Kolegium Kardynałów i Mistrza Papieskich Ceremonii Liturgicznych; następnie Kardynał Dziekan lub pierwszy z Kardynałów w porządku starszeństwa, w imieniu całego Kolegium wyborców, prosi elekta o wyrażenie zgody następującymi słowami: Czy przyjmujesz twój kanoniczny wybór na Biskupa Rzymskiego? Po otrzymaniu zgody pyta go: Jakie imię przyjmujesz? Wtedy Mistrz Papieskich Ceremonii Liturgicznych, pełniąc funkcję notariusza i mając za świadków dwóch Ceremoniarzy, którzy zostaną w tej chwili przywołani, redaguje dokument dotyczący przyjęcia wyboru przez nowego Papieża i obranego przez niego imienia.

88. Po przyjęciu wyboru elekta, który otrzymał już święcenia biskupie, staje się natychmiast Biskupem Kościoła Rzymskiego, prawdziwym Papieżem

i Głową Kolegium Biskupiego; nabywa tym samym rzeczywiście pełną i najwyższą władzę w Kościele powszechnym i może ją wykonywać.

Jeśli natomiast elekt nie posiada sakry biskupiej, winien zaraz otrzymać święcenia biskupie.

89. Po wypełnieniu w międzyczasie innych formalności przewidzianych przez *Ordo rituum conclavis*, Kardynałowie elektorzy w ustalony sposób zbliżają się, aby wyrazić cześć i posłuszeństwo nowo wybranemu Biskupowi Rzymskiemu. Następnie składają dziękczynienie Bogu, po czym pierwszy z Kardynałów Diakonów ogłasza oczekującemu Ludowi Bożemu dokonany wybór i imię nowego Papieża, który bezpośrednio potem udziela Błogosławieństwa Apostolskiego *Urbi et Orbi* z balkonu Bazyliki Watykańskiej.

Gdyby elekt nie miał sakry biskupiej, dopiero po otrzymaniu święceń biskupich zostaje mu oddany hołd i następuje ogłoszenie wyboru.

90. Jeśli elekt mieszka poza Watykanem, należy zachować normy zawarte we wspomnianym *Ordo rituum conclavis*.

Święcenia biskupie wybranego Papieża, który nie byłby jeszcze biskupem, o czym mowa w n. 88 i 89 niniejszej Konstytucji, zostają udzielone według praktyki Kościoła przez Dziekana Kolegium Kardynałów lub, w przypadku jego nieobecności, przez Subdziekana, a gdyby ten miał jakąś przeszkodę, przez najstarszego Kardynała Biskupa.

91. Konklawe zakończy się natychmiast po przyjęciu wyboru przez nowego Papieża, chyba że on rozporządzi inaczej. Od tej chwili mogą mieć kontakt z Papieżem: Substytut Sekretariatu Stanu, Sekretarz Sekcji ds. relacji z Państwami, Prefekt Domu Papieskiego oraz ci, którzy muszą omówić z Papieżem elektem sprawy nie cierpiące zwłoki.

[...]

JAN PAWEŁ II, PAPIEŻ

KODEKS PRAWA KANONICZNEGO

z 25 stycznia 1983 roku*

(fragmenty)

Księga I NORMY OGÓLNE

Tytuł IX URZĘDY KOŚCIELNE

Rozdział I POWIERZENIE URZĘDU KOŚCIELNEGO

Artykuł 3 Wybór

[...]

Kan. 171. § 1. Niezdolnymi do głosowania są:

- 1° niezdadni do aktu ludzkiego;
- 2° nie posiadający głosu czynnego;
- 3° związani karą ekskomuniki bądź to przez wyrok sądowy, bądź przez dekret wymierzający lub deklarujący karę;
- 4° którzy notorycznie odstąpili od wspólnoty Kościoła.

§ 2. Jeśli ktoś z wymienionych został dopuszczony, jego głos jest bez znaczenia, ale sam wybór ważny, chyba że stwierdzono po odliczeniu go, że wybrany nie uzyskałby wymaganej liczby głosów.

[...]

* Kodeks prawa kanonicznego należy do głównych źródeł prawa przedmiotowego w Państwie Miasto Watykan npdst. art. 1 pkt a ustawy o źródłach prawa z 7 czerwca 1929 roku, patrz s. XX. Tekst polski za *Kodeks prawa kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallotinum 1984.*

Księga II **LUD BOŻY**

Część II **HIERARCHICZNY USTRÓJ KOŚCIOŁA**

Sekcja I **NAJWYŻSZA WŁADZA KOŚCIOŁA**

Rozdział I **BISKUP RZYMSKI I KOLEGIUM BISKUPÓW**

Kan. 330. Jak z ustanowienia Pańskiego święty Piotr i pozostali Apostołowie stanowią jedno kolegium, w podobny sposób są złączeni między sobą Biskup Rzymski, następca Piotra, i biskupi, następcy Apostołów.

Artykuł I **Biskup Rzymski**

Kan. 331. Biskup Kościoła Rzymskiego, w którym trwa urząd udzielony przez Pana samemu Piotrowi, pierwszemu z Apostołów, a który ma być przekazywany jego następcom, jest Głową Kolegium Biskupów, Zastępcą Chrystusa i Pasterzem całego Kościoła tutaj na ziemi. Dlatego, z racji swego urzędu, posiada on najwyższą, pełną, bezpośrednią i powszechną władzę zwyczajną w Kościele, którą może wykonywać zawsze w sposób nieskrępowany.

Kan. 332. § 1. Pełną i najwyższą władzę w Kościele otrzymuje Biskup Rzymski przez zgodny z prawem i zaakceptowany przez niego wybór wraz z konsekracją biskupią. Stąd tę samą władzę otrzymuje od momentu przyjęcia wyboru na Papieża ten elekt, który posiada sakrę biskupią. Gdyby elekt nie miał sakry biskupiej, powinien być zaraz konsekrowany na biskupa.

§ 2. Gdyby się zdarzyło, że Biskup Rzymski zrzekłby się swego urzędu, to do ważności wymaga się, by zrzeczenie zostało dokonane w sposób wolny i było odpowiednio ujawnione; nie wymaga zaś niczyjego przyjęcia.

Kan. 333. § 1. Na mocy swego urzędu, Biskup Rzymski nie tylko posiada władzę nad całym Kościołem, lecz również otrzymuje nad wszystkimi Kościołami partykularnymi oraz ich zespołami naczelną władzę zwyczajną, przez którą zostaje jednocześnie potwierdzona i umocniona władza własna, zwyczajna i bezpośrednia, jaką posiadają biskupi w kościołach partykularnych powierzonych ich pieczy.

§ 2. W wykonywaniu zadania najwyższego Pasterza Kościoła, Biskup Rzymski jest zawsze złączony wspólnotą z pozostałymi biskupami, a także z całym Kościołem. Jemu jednak przysługuje prawo określania — zgodnie z potrzebami Kościoła — sposobu, indywidualnego lub kolegialnego, wykonywania tego zadania.

§ 3. Przeciwnie wyrokowi lub dekreтови Biskupa Rzymskiego nie ma apelacji lub rekursu.

[...]

Kan. 335. Podczas wakansu stolicy rzymskiej lub przeszkody w jej działaniu, nie należy niczego zmieniać w zarządzie Kościoła powszechnego; powinny zaś być zachowane ustawy specjalne wydane na te okoliczności.

Artykuł 2

Kolegium biskupów

Kan. 336. Kolegium Biskupów, którego głową jest Papież a członkami biskupi na mocy sakramentalnej konsekracji oraz hierarchicznej wspólnoty z głową Kolegium i członkami, i w którym trwa nieprzerwanie ciało apostołskie, razem ze swoją głową, a nigdy bez niej, stanowi również podmiot najwyższej i pełnej władzy nad całym Kościołem.

[...]

Kan. 340. Gdyby się zdarzyło, że w czasie soboru zawakowałaby Stolica Apostolska, na mocy samego prawa sobór zostaje przerwany, dopóki nowy Papież nie nakaze go kontynuować lub rozwiązać.

[...]

Rozdział II

SYNOD BISKUPÓW

Kan. 342. Synod Biskupów jest zebraniem biskupów, wybranych z różnych regionów świata, którzy zbierają się w określonych terminach, ażeby pobudzać ścisłą łączność między Biskupem Rzymu i biskupami, jak również temuż Biskupowi Rzymskiemu świadczyć pomoc swoją radą w celu zachowania i wzrostu wiary oraz obyczajów, a także zachowania i umocnienia dyscypliny kościelnej, i rozważenia problemów związanych z działalnością Kościoła w świecie.

[...]

Kan. 347. § 1. Z chwilą zamknięcia przez Biskupa Rzymskiego zebrania Synodu Biskupów wygasa tym samym zadanie powierzone na danym zebraniu biskupom czy innym członkom.

§ 2. W przypadku wakansu Stolicy Apostolskiej po zwołaniu Synodu albo w czasie jego trwania, na mocy samego prawa następuje zawieszenie zebrania Synodu, jak również powierzonych jego członkom zadań, dopóki nowy Papież nie zadecyduje o rozwiązaniu lub kontynuowaniu zebrania.
[...]

Rozdział III

KARDYNAŁOWIE ŚWIĘTEGO KOŚCIOŁA RZYMSKIEGO

Kan. 349. Kardynałowie Świętego Rzymskiego Kościoła tworzą szczególne Kolegium, któremu przysługuje prawo wyboru Biskupa Rzymskiego, zgodnie z postanowieniami specjalnego prawa. Ponadto kardynałowie są do dyspozycji Papieża, czy to działając kolegią, gdy są zwoływani razem dla rozważenia ważniejszych spraw, czy też pojedynczo, mianowicie przez wykonywanie różnych urzędów, świadcząc pomoc Biskupowi Rzymskiemu, zwłaszcza w codziennej trosce o Kościół powszechny.

Kan. 350. § 1. Kolegium Kardynałów dzieli się na trzy stopnie: biskupów, do którego należą kardynałowie otrzymujący od Biskupa Rzymskiego jako tytuł kościoły podmiejskie oraz patriarchowie wschodni włączeni do Kolegium Kardynałów; prezbiterów i diakonów.

§ 2. Każdemu z kardynałów stopnia prezbiterów i diakonów wyznacza Papież w Rzymie tytuł lub diakonię.

§ 3. Patriarchowie wschodni włączeni do Kolegium Kardynałów mają jako tytuł własny kościół patriarchalny.

§ 4. Kardynał Dziekan otrzymuje jako tytuł diecezję Ostii, wraz z kościołem, który stanowił jego dotychczasowy tytuł.

§ 5. Przez opcję dokonaną na konsystorzu i zatwierdzoną przez Papieża, kardynałowie, zachowując pierwszeństwo święceń i promocji, mogą ze stopnia prezbiterów przechodzić na inny tytuł, a ze stopnia diakonów z jednej diakonii na drugą, oraz — gdy przez pełnych dziesięć lat pozostawali w stopniu diakonów — także do stopnia prezbiterów.

§ 6. Kardynał ze stopnia diakona, przechodząc na skutek opcji do stopnia kardynałów prezbiterów, zajmuje miejsce przed wszystkimi kardynałami prezbiterami, którzy po nim zostali wyniesieni do godności kardynalskiej.

Kan. 351. § 1. Kardynałów ustanawia w sposób nieskrępowany Biskup Rzymski, wybierając ich spośród mężczyzn, którzy mają przynajmniej święcenia prezbiteratu, odznaczają się szczególną nauką, obyczajami, pobożnością i roztropnością w załatwianiu spraw. Ci, którzy nie są jeszcze biskupami, powinni przyjąć sakrę biskupią.

§ 2. Kardynałowie są promowani dekretem Biskupa Rzymskiego, publikowanym wobec Kolegium Kardynałów. Od momentu ogłoszenia są związani obowiązkami i cieszą się przywilejami, określonymi przez prawo.

§ 3. Kto jednak został promowany do godności kardynalskiej i Biskup Rzymski wybór zapowiedział, jednak zarezerwował sobie *in pectore* ogłoszenie jego nazwiska, na razie nie ma żadnych obowiązków, ani też nie przysługują mu żadne uprawnienia kardynałów. Z chwilą wszakże ogłoszenia później jego nazwiska przez Biskupa Rzymskiego, zostaje związany obowiązkami i otrzymuje uprawnienia, przy czym pierwszeństwo liczy się od momentu zarezerwowania *in pectore* jego nazwiska.

Kan. 352. § 1. Kolegium Kardynałów przewodniczy Dziekan, którego w razie przeszkody zastępuje Prodziekan. Dziekan lub Prodziekan nie posiadają żadnej władzy rządzenia w odniesieniu do pozostałych kardynałów, lecz są jako pierwsi wśród równych.

§ 2. Z chwilą wakansu urzędu Dziekana, kardynałowie posiadający tytuły kościołów podmiejskich i tylko oni, zebrani pod przewodnictwem Prodziekana, albo — gdy go nie ma — najstarszego z nich, powinni wybrać ze swego grona Dziekana Kolegium. Jego nazwisko przedstawiają Papieżowi, któremu przysługuje prawo zatwierdzenia wybranego.

§ 3. W sposób przewidziany w § 2 dokonuje się, pod przewodnictwem Dziekana, wyboru Prodziekana. Również do Papieża należy zatwierdzenie wyboru Prodziekana.

§ 4. Gdyby Dziekan i Prodziekan nie mieli stałego zamieszkania w Rzymie, winni je tam uzyskać.

Kan. 353. § 1. Kardynałowie działaniem kolegialnym służą najwyższemu Pasterzowi Kościoła pomocą, głównie na konsystorzach, na które zbierają się z polecenia Biskupa Rzymskiego i pod jego przewodnictwem. Konsystorze bywają zwyczajne i nadzwyczajne.

§ 2. Na konsystorz zwyczajny są zwoływani wszyscy kardynałowie, przynajmniej przebywający w Rzymie, dla przekonsultowania niektórych ważniejszych spraw, częściej jednak się zdarzających, albo dokonania najbardziej uroczystych aktów.

§ 3. Na konsystorz nadzwyczajny, który odbywa się wtedy, gdy to doradają szczególne potrzeby Kościoła lub konieczność rozważenia poważniejszych spraw, zwołuje się wszystkich kardynałów.

§ 4. Tylko konsystorz zwyczajny, na którym są dokonywane pewne uroczyste akty, może być publiczny, a więc taki, na który, oprócz kardynałów dopuszcza się prałatów, przedstawicieli cywilnych społeczności oraz innych zaproszonych.

Kan. 354. Kardynałowie przełożeni dykasterii czy też innych stałych instytucji Kurii Rzymskiej i Państwa Watykańskiego, którzy ukończyli siedemdziesiąty piąty rok życia, są proszeni o złożenie rezygnacji z zajmowanego urzędu na ręce Biskupa Rzymskiego, który podejmie decyzję w tej sprawie, po rozważeniu wszystkich okoliczności.

Kan. 355. § 1. Kardynałowi Dziekanowi przysługuje prawo udzielania wybranemu na Biskupa Rzymskiego, gdyby elekt tego potrzebował, sakry biskupiej. Jeśli Dziekan nie może tego uczynić, prawo to przechodzi na Prodziekana, a w wypadku gdy i on ma przeszkodę, na najstarszego kardynała biskupa.

§ 2. Pierwszy z kardynałów diakonów ogłasza ludowi imię nowo wybranego Papieża. On też, w zastępstwie Biskupa Rzymskiego, nakłada palisze metropolitom lub przekazuje je ich pełnomocnikom.

Kan. 356. Kardynałowie mają obowiązek gorliwie współpracować z Biskupem Rzymskim. Z tej racji kardynałowie, którzy wypełniają jakikolwiek urząd w Kurii, a nie są biskupami diecezjalnymi, mają obowiązek rezydować w Rzymie; kardynałowie zaś kierujący jakąś diecezją w charakterze biskupów diecezjalnych, powinni przybyć do Rzymu, ilekroć są wzywani przez Biskupa Rzymskiego.

Kan. 357. § 1. Kardynałowie, którzy otrzymali jako tytuł kościół podmiejski albo kościół w Rzymie, od chwili objęcia ich w posiadanie, mają się troszczyć o diecezję lub kościół przez udzielanie rad i otaczanie ich opieką. Nie otrzymują jednak w stosunku do nich żadnej władzy rządzenia ani też w żaden sposób nie mogą ingerować w zakresie spraw dotyczących czy to zarządzania dobrami, dyscypliny, czy też wykonywania posługi kościelnej.

§ 2. Kardynałowie przebywający poza Rzymem i poza własną diecezją, w sprawach dotyczących ich osoby są wyjęci spod władzy rządzenia biskupa diecezji, w której przebywają.

Kan. 358. Kardynałowi, któremu Biskup Rzymski zleca reprezentowanie go na jakimś uroczystym obchodzie lub zgromadzeniu osób, w charakterze legata „a latere”, a więc występującego jako jego *alter ego*, jak również kardynałowi, który jako jego *specjalny wysłannik* ma wypełnić określoną posługę pasterską, przysługuje tylko to, co mu zostało zlecone przez Biskupa Rzymskiego.

Kan. 359. Podczas wakansu Stolicy Apostolskiej Kolegium Kardynałów przysługuje jedynie ta władza, którą przyznaje mu specjalne prawo.

Rozdział IV

KURIA RZYMSKA

Kan. 360. Kuria Rzymska, przy pomocy której Papież załatwia sprawy Kościoła powszechnego i która w jego imieniu oraz jego autorytetem wykonuje zadania dla dobra i służby Kościołom, obejmuje: Papieski Sekretariat Stanu, Radę Publicznych Spraw Kościoła, Kongregacje, Trybunały oraz inne instytucje. Ich strukturę i kompetencje określają specjalne przepisy.

Kan. 361. Przez Stolicę Apostolską lub Stolicę Świętą rozumie się w niniejszym Kodeksie nie tylko Biskupa Rzymskiego, lecz także — o ile nie wynika co innego z natury rzeczy lub z kontekstu — Sekretariat Stanu, Radę Publicznych Spraw Kościoła, jak również inne instytucje Kurii Rzymskiej.

Rozdział V

LEGACI BISKUPA RZYMSKIEGO

Kan. 362. Biskupowi Rzymskiemu przysługuje naturalne i niezależne prawo mianowania i wysyłania swoich legatów, czy to do Kościołów partykularnych w różnych krajach lub regionach, czy też równocześnie do państw i rządów, jak również przenoszenia ich i odwoływania, z zachowaniem przepisów prawa międzynarodowego, gdy idzie o wysyłanie i odwoływanie legatów ustanawianych w państwach.

[...]

Kan. 367. Zadanie papieskiego legata nie wygasa z chwilą wakansu Stolicy Apostolskiej, chyba że co innego zastrzeżono w papieskim piśmie. Wygasa natomiast po wypełnieniu zlecenia, przez odwołanie podane do wiadomości zainteresowanego oraz zrzeczenie przyjęte przez Biskupa Rzymskiego.

[...]

Księga VII

PROCESY

Część I

POSTĘPOWANIE SĄDOWE W OGÓLNOŚCI

Tytuł I

WŁAŚCIWOŚĆ SĄDU

[...]

Kan. 1401. Mocą własnego i wyłącznego prawa, Kościół rozpoznaje:
1° sprawy dotyczące rzeczy duchowych i związanych z duchowymi;

2° przekroczenie ustaw kościelnych oraz wszystkie inne, w których wchodzi w grę grzech, w tym, co dotyczy ustalenia winy i wymierzenia kar kościelnych.

[...]

Kan. 1404. Stolica Piotrowa nie może być sądzona przez nikogo.

Kan. 1405. § 1. Sam tylko Biskup Rzymski ma prawo sądzić sprawy, o których w kan. 1401:

1° tych, którzy sprawują najwyższą władzę państwową;

2° kardynałów;

3° legatów Stolicy Apostolskiej, a w sprawach karnych — biskupów;

4° inne sprawy, które sam wezwał przed swój sąd.

§ 2. Sędzia nie może rozpatrywać sprawy dotyczącej aktu lub dokumentu potwierdzonego w specjalny sposób przez Biskupa Rzymskiego, chyba że otrzymał od niego uprzednie polecenie.

§ 3. Rocie Rzymskiej rezerwuje się sądenie:

1° biskupów w sprawach spornych, z zachowaniem przepisu kan. 1419, § 2;

2° opata prymasa lub opata przełożonego kongregacji monastycznej i najwyższego przełożonego instytutów zakonnych na prawie papieskim;

3° diecezji czy innych kościelnych osób, fizycznych lub prawnych, które nie mają niższego przełożonego od Biskupa Rzymskiego.

Kan. 1406. § 1. Po naruszeniu przepisu kan. 1404, akta i decyzje uważa się za niebyłe.

§ 2. W sprawach, o których w kan. 1405, niewłaściwość innych sędziów jest bezwzględna.

[...]

JAN PAWEŁ II, PAPIEŻ

TRAKTAT MIĘDZY STOLICĄ APOSTOLSKĄ I WŁOCHAMI

z 11 lutego 1929 roku*

W imię Trójcy Przenajświętszej

Opierając się na tym,

że Stolica Apostolska i Włochy uznały za słuszne usunięcie wszelkiej podstawy istniejącej między nimi niezgody poprzez ostateczne uregulowanie wzajemnych stosunków, odpowiadające sprawiedliwości i godności Obu Wysokich Stron i zapewniające w sposób trwały Stolicy Apostolskiej faktyczną i prawną pozycję, gwarantującą absolutną niezależność przy wykonywaniu Jej wysokiego posłannictwa w świecie oraz umożliwiające dzięki temu uznanie przez tęż Stolicę Apostolską za ostatecznie i nieodwołalnie zakończoną „kwestię rzymską” powstałą w 1870 r. w wyniku włączenia Rzymu do Królestwa Włoch pod rządami dynastii domu Savoia, że dalej, w celu zapewnienia Stolicy Apostolskiej absolutnej i widzialnej niezależności musi być Jej zagwarantowana niekwestionowalna suwerenność także w dziedzinie międzynarodowej, a stąd wynika konieczność utworzenia, pod określonymi warunkami, Państwa Watykańskiego (*Città del Vaticano*) i przyznania tejże Stolicy Apostolskiej pełnej jego własności i wyłącznej oraz absolutnej władzy i suwerennej nad nim jurysdykcji;

Jego Świątobliwość papież Pius XI i Jego Królewska Mość Wiktor Emanuel II król Włoch postanowili zawrzeć układ, wyznaczając w tym celu dwu pełnomocników, a mianowicie ze strony Jego Świątobliwości Jego Eminencję kardynała Piotra Gasparri, Jego Sekretarza Stanu, a ze strony Jego Królewskiej Mości Jego Ekscelencję Pana Rycerza Benito Mussolini, pierwszego ministra i szefa rządu; którzy po wymianie wzajemnej swych pełnomocnictw i uznaniu, że sporządzone one zostały w dobrej i właściwej formie, uzgodnili następujące artykuły:

* Oryginalny tekst w języku włoskim w „Acta Apostolacae Sedis. Commentarium Officiale” z dnia 7 czerwca 1929, R. 21, nr 6, s. 14; tekst polski za T. Włodarczyk, *Konkordaty. Zarys historii ze szczególnym uwzględnieniem XX wieku*, wyd. 2, Warszawa 1986, s. 546–553.

Artykuł 1

Włochy uznają i potwierdzają na nowo zasadę uświęconą w artykule I konstytucji królestwa z 4 marca 1848 roku stwierdzającą, że religia katolicka, apostołska i rzymska jest jedyną religią państwa.

Artykuł 2

Włochy uznają suwerenność Stolicy Apostolskiej w dziedzinie międzynarodowej, jako właściwość, która zgodnie z jej tradycją i wymogami jej posłannictwa w świecie, przynależy do jej natury.

Artykuł 3

Włochy uznają pełną własność Stolicy Apostolskiej, a także wyłączną i absolutną władzę oraz suwerenną jurysdykcję w stosunku do Watykanu, istniejącego w aktualnych granicach, ze wszystkimi jego przynależnościami i dotacjami, tworząc w ten sposób Państwo Watykańskie w specjalnych celach i na warunkach określonych niniejszym traktatem. Granice wymienionego państwa są określone na planie, który jako załącznik I do niniejszego traktatu stanowi jego część składową.

Poza tym, istnieje zgoda co do tego, że plac św. Piotra, mimo że należy do Państwa Watykańskiego, także w przyszłości normalnie dostępny będzie dla publiczności oraz podlegać będzie władzy policyjnej urzędników włoskich; kończy się ona u stóp schodów do bazyliki, mimo że ta ostatnia, podobnie jak poprzednio, również w przyszłości przeznaczona będzie dla kultu publicznego; z tej racji organy władzy policyjnej nie będą wstępować na schody ani wkraczać do tejże bazyliki, chyba że zostaną wezwane w celu interwencji przez kompetentne władze.

Jeżeli Stolica Święta uzna czasem za wskazane zamknąć przejściowo plac św. Piotra dla dostępu publiczności, ze względu na specjalne funkcje, wówczas władze włoskie, jeżeli nie zostaną wezwane przez kompetentne władze do pozostania na nim, wycofają się poza zewnętrzne linie kolumnady Berniniego oraz ich przedłużenie.

Artykuł 4

Uznana przez Włochy suwerenność i wyłączna jurysdykcja Stolicy Apostolskiej w stosunku do Państwa Watykańskiego sprawia, że nie może tam mieć miejsca żadna ingerencja ze strony rządu włoskiego oraz że nie ma tam innej władzy, jak tylko władza Stolicy Apostolskiej.

Artykuł 5

W celu wykonania tego, co postanowione zostało w artykule poprzednim, rząd włoski spowoduje, że przed wejściem w życie niniejszego traktatu terytorium stanowiące Państwo Watykańskie uwolnione zostanie od wszelkich ograniczeń i ewentualnych mieszkańców. Stolica Apostolska postara się o zamknięcie wejść poprzez otoczenie murem części otwartych, z wyjątkiem placu św. Piotra.

Poza tym uzgodniono, że jeśli chodzi o istniejące tam nieruchomości należące do instytutów i zakładów religijnych, to wzajemne stosunki z nimi uregułuje bezpośrednio Stolica Apostolska i państwo włoskie nie będzie się do tego mieszać.

Artykuł 6

Włochy za pośrednictwem odpowiednich umów z zainteresowanymi instytucjami postarają się o to, aby Państwo Watykańskie miało zapewniony wystarczający dopływ wody do swych posiadłości.

Poza tym postarają się o połączenie z liniami kolejowymi państwa poprzez zbudowanie stacji kolejowej w Państwie Watykańskim, w miejscu wskazanym w załączonym planie (załącznik I) i poprzez dopuszczenie do ruchu wagonów będących własnością Watykanu na włoskich liniach kolejowych.

Również postarają się o zainstalowanie w Państwie Watykańskim połączeń telegraficznych, telefonicznych, radiotelegraficznych i pocztowych, a także połączeń bezpośrednich z innymi państwami.

Postarają się wreszcie o skoordynowanie innych służb publicznych.

Wszystko, co wymienione zostało wyżej, wykonane zostanie na koszt państwa włoskiego w terminie jednego roku od daty wejścia w życie niniejszego traktatu.

Stolica Apostolska postara się, na swój koszt, o urządzenie wejść do Watykanu, zarówno już istniejących, jak i innych, które w przyszłości uzna za wskazane otworzyć.

Odnośnie do ruchu lądowych i powietrznych środków lokomocji Państwa Watykańskiego na terytorium włoskim zawarte zostaną układy pomiędzy Stolicą Apostolską a państwem włoskim.

Artykuł 7

Rząd włoski zobowiązuje się do tego, że nie zezwoli na wznoszenie na terenie otaczającym Państwo Watykańskie nowych budynków umożliwiających wgląd do tego ostatniego i w tym samym celu postara się o częściowe

wyburzenie budynków aktualnie istniejących przed Bramą Cavalleggeri wzdłuż Via Aurelia oraz na Viale Vaticano.

Zgodnie z normami prawa międzynarodowego, zakazany jest przelot samolotów wszelkiego rodzaju nad terytorium watykańskim.

Na Piazza Rusticucci oraz na terenie przylegającym do kolumnady nie objętym eksterytorialnością, o której mowa w artykule 15, dokonane zostaną po wzajemnym uzgodnieniu takie zmiany nieruchomości i ulic, w których może być zainteresowane Państwo Watykańskie.

Artykuł 8

Włochy uznając osobę papieża za świętą i nienaruszalną, oświadczają iż zamach na nią i podburzanie do tego traktować będą jako karalne tymi samymi karami, jak zamach i podburzanie do niego popełnione przeciwko osobie króla.

Artykuł 9

Zgodnie z normami prawa międzynarodowego, suwerennej władzy Stolicy Apostolskiej podlegają wszystkie osoby mające stałe zamieszkanie w Państwie Watykańskim. Tego stałego zamieszkania nie traci się przez fakt czasowego zamieszkania w innym miejscu, któremu nie towarzyszy utrata mieszkania w tymże państwie albo też gdy z innych okoliczności nie wynika rezygnacja z tego zamieszkania.

Jeżeli osoby wymienione w poprzednim ustępie przestaną podlegać suwerennej władzy Stolicy Apostolskiej, będą traktowane całkowicie — zgodnie z ustaleniami prawa włoskiego, jeżeli niezależnie od okoliczności faktycznych przewidzianych wyżej nie mają innej przynależności państwowej — jako obywatele włoscy.

Do tychże osób, dopóki podlegają one suwerennej władzy Stolicy Apostolskiej, będą miały zastosowanie na terytorium Królestwa Włoch — także w dziedzinach, w których musi być przestrzegane prawo osobowe (jeśli nie będą one uregulowane normami wydanymi przez Stolicę Apostolską) — przepisy prawodawstwa włoskiego; natomiast jeśli chodzić będzie o osobę mającą inną przynależność państwową — przepisy tego państwa, do którego osoba ta należy.

Artykuł 10

Dygnitarze Kościoła oraz osoby należące do dworu papieskiego, które będą wymienione w wykazie uzgodnionym między Wysokimi Stronami; na-

wet gdy nie będą obywatelami Watykanu, będą na terenie Włoch zawsze i w każdym przypadku wolne od obowiązkowej służby wojskowej, od piastowania obowiązków sędziego przysięgłego oraz od wszelkich świadczeń o charakterze osobowym.

Przepis ten ma także zastosowanie w stosunku do urzędników, których Stolica Apostolska uzna za nieodzownych, zaangażowanych na stałe oraz z ustaloną pensją, w urzędach Stolicy Apostolskiej oraz w dykasteriach i urzędach wymienionych w następnych artykułach 13, 14, 15 i 16, istniejących poza Państwem Watykańskim. Urzędnicy ci będą wymienieni w drugim wykazie, uzgodnionym jak napisano wyżej, a który każdego roku będzie aktualizowany przez Stolicę Apostolską.

Duchowni, którzy z powodu piastowanego urzędu uczestniczyć będą poza Państwem Watykańskim w wydawaniu aktów Stolicy Apostolskiej, nie będą napotykać z racji tych czynności na żadne przeszkody ze strony władz włoskich.

Każdy obywatel zagraniczny piastujący urząd kościelny w Rzymie korzysta z gwarancji osobistych przysługujących obywatelom włoskim na podstawie ustawodawstwa Królestwa.

Artykuł 11

Instytucje centralne Kościoła katolickiego są wyjęte spod wszelkiej ingerencji ze strony państwa włoskiego (z zastrzeżeniem ustaleń prawa włoskiego dotyczących nabywania majątku przez osoby moralne) oraz spod przepisów dotyczących zmiany charakteru dóbr nieruchomości.

Artykuł 12

Włochy uznają czynne i bierne prawo legacji Stolicy Apostolskiej, zgodnie z ogólnymi regułami prawa międzynarodowego.

Posłowie rządów zagranicznych przy Stolicy Apostolskiej nadal korzystają w królestwie ze wszystkich prerogatyw i immunitetów, które przysługują przedstawicielom dyplomatycznym zgodnie z prawem międzynarodowym, a ich rezydencje mogą w dalszym ciągu pozostawać na terytorium włoskim, korzystając z przysługujących im immunitetów, zgodnie z prawem międzynarodowym, także w przypadku, gdyby ich państwa nie utrzymywały stosunków dyplomatycznych z Włochami.

Jest rzeczą zrozumiałą, że Włochy zobowiązują się do tego, iż zawsze i w każdym przypadku respektować będą wolność korespondencji wszyst-

kich państw, włączając w to także państwa prowadzące wojnę, ze Stolicą Apostolską i odwrotnie, jak również swobodny dostęp biskupów z całego świata do Stolicy Apostolskiej.

Wysokie Układające się Strony zobowiązują się do ustanowienia między nimi normalnych stosunków dyplomatycznych poprzez akredytowanie ambasadora włoskiego przy Stolicy Apostolskiej oraz nuncjusza apostolskiego przy rządzie włoskim, który będzie dziekanem korpusu dyplomatycznego, zgodnie z prawem zwyczajowym uznanym przez kongres wiedeński aktem z 9 czerwca 1815 r.

Na skutek uznanej suwerenności i nie naruszając postanowień późniejszego artykułu 19, dyplomaci Stolicy Apostolskiej oraz kurierzy wysyłani w imieniu papieża korzystają na terytorium włoskim, także w czasie wojny, z takiego samego sposobu traktowania ich, jaki przysługuje dyplomatom i kurierom gabinetów innych rządów zagranicznych, zgodnie z normami prawa międzynarodowego.

Artykuł 13

Włochy przyznają Stolicy Apostolskiej pełną własność bazyliki patriarchalnej św. Jana na Lateranie, bazyliki Santa Maria Maggiore oraz bazyliki św. Pawła z przynależnymi do nich budynkami (Załącznik II. 1. 2 i 3).

Państwo przenosi na Stolicę Apostolską prawo swobodnego dysponowania i administrowania wymienioną bazyliką św. Pawła i przynależnym do niej klasztorem, przekazując również Stolicy Apostolskiej kapitały odpowiadające sumie ustalonej każdego roku w bilansie Ministerstwa Oświecenia Publicznego dla wymienionej bazyliki.

Poza tym istnieje zgoda co do tego, że Stolica Apostolska jest swobodnym właścicielem budynków należących do kościoła św. Kaliksta przy Santa Maria in Trastevere (Załącznik II, 9).

Artykuł 14

Włochy uznają pełną własność Stolicy Apostolskiej w stosunku do pałacu papieskiego w Castel Gandolfo ze wszystkimi dotacjami, przynależnościami i zależnościami (Załącznik II, 4), według stanu, w jakim on aktualnie znajduje się w posiadaniu tejże Stolicy Apostolskiej, oraz zobowiązują się do przekazania jej, również jako pełną własność, willi Berberini w Castel Gandolfo, ze wszystkimi dotacjami, przynależnościami i zależnościami

(Załącznik II, 5), przy czym przekazanie to nastąpi w ciągu sześciu miesięcy od chwili wejścia w życie niniejszego traktatu.

W celu uzupełnienia własności nieruchomości położonych na stronie północnej wzgórza Janiculum należących do Świętej Kongregacji Rozkrzewiania Wiary oraz do innych instytucji kościelnych, a leżących naprzeciw pałaców watykańskich, państwo zobowiązuje się przenieść na Stolicę Apostolską albo na podmioty prawne przez nią wskazane prawa własności nieruchomości położonych w tej okolicy, a należących do państwa lub osób trzecich. Nieruchomości należące do wymienionej Kongregacji lub do innych instytucji oraz te, które mają być odstąpione, uwidocznione są na załączonym planie (Załącznik II, 12).

Włochy, wreszcie, przenoszą na Stolicę Apostolską pełną i swobodną własność byłych budynków klasztornych w Rzymie, przylegających do bazyliki XII Świętych Apostołów i do kościołów św. Andrzeja della Valle i św. Karola ai Catinari, ze wszystkimi przynależnościami i zależnościami (Załącznik III, 3, 4 i 5), które to budynki zostaną uwolnione od mieszkańców w ciągu roku od wejścia w życie niniejszego traktatu.

Artykuł 15

Nieruchomości wymienione w artykule 13 i w pierwszym, i w drugim ustępie artykułu 14, jak również pałace Datarii, Kancelarii, Rozkrzewiania Wiary przy placu Hiszpańskim, pałac Świętego Oficjum z przynależnościami, pałac dei Convertendi (aktualna siedziba Kongregacji Kościoła Wschodniego) przy placu Scossacavalli, pałac Wikariatu (Załącznik II, 6, 7, 8, 10 i 11) oraz inne budynki, w których w przyszłości Stolica Apostolska uzna za słuszne umieścić inne swe dykasterie, mimo że stanowiąc będą część terytorium państwa włoskiego, korzystać będą z immunitetów przyznanych prawem międzynarodowym rezydentom przedstawicieli dyplomatycznych państw zagranicznych.

Te same immunitety będą miały zastosowanie także do innych kościołów, również poza Rzymem, w czasie gdy odprawiane w nich będą funkcje z udziałem papieża i nie będą one otwarte w tym czasie dla ogółu publiczności.

Artykuł 16

Nieruchomości wymienione w trzech poprzednich artykułach, jak również te, w których mają siedzibę następujące zakłady papieskie: Uniwersytet Gregoriański, Instytut Biblijny, Wschodni, Archeologiczny, Seminarium

Rosyjskie, Kolegium Lombardzkie, oba pałace św. Apolinarego, a także dom rekolekcyjny dla księży św. Jana i Pawła (Załącznik III, 1, 1 bis, 2, 6, 7, 8) nie będą podlegać jakimkolwiek ograniczeniom lub wywłaszczeniom ze względu na dobro publiczne, bez uprzedniego porozumienia ze Stolicą Apostolską, oraz będą wyjęte spod obowiązku podatków zarówno zwyczajnych, jak i nadzwyczajnych czy to na rzecz państwa, czy też na rzecz jakiegokolwiek innej osoby moralnej.

Do wyłącznej kompetencji Stolicy Apostolskiej należy nadanie wszystkim nieruchomościom, wymienionym w niniejszym artykule oraz w trzech artykułach poprzednich, charakteru jaki uzna ona za właściwy, bez potrzeby zatwierdzania lub uzyskania zgody ze strony włoskich władz rządowych, prowincjonalnych lub komunalnych, które pod tym względem mogą spokojnie zaufać wspólnym tradycjom artystycznym, jakimi chlubi się Kościół katolicki.

Artykuł 17

Wynagrodzenia, jakiejkolwiek natury, przyznane przez Stolicę Apostolską, przez inne centralne instytucje Kościoła katolickiego oraz przez zakłady kierowane bezpośrednio przez Stolicę Apostolską także poza Rzymem, dygnitarzom, urzędnikom i pracownikom, także okresowym, są na terytorium włoskim wolne od jakichkolwiek podatków tak na rzecz państwa, jak i innych osób moralnych, poczynwszy od 1 stycznia 1929 roku.

Artykuł 18

Zabytki sztuki i nauki znajdujące się w Państwie Watykańskim oraz w Pałacu Laterańskim będą w dalszym ciągu dostępne naukowcom i zwiedzającym, ale Stolica Apostolska ma zagwarantowaną pełną swobodę odnośnie do regulowania wstępu publiczności.

Artykuł 19

Dyplomaci i wysłannicy Stolicy Apostolskiej, dyplomaci i wysłannicy rządów zagranicznych akredytowani przy Stolicy Apostolskiej oraz dygnitarze Kościoła przybywający z zagranicy do Państwa Watykańskiego i zaopatrzeni w paszporty państw, z których pochodzą oraz w wizy przedstawicieli papieskich za granicą, mogą bez żadnych innych formalności podróżować po terytorium włoskim. To samo odnosi się do wyżej wymienionych osób, jeżeli zaopatrzone w zwyczajny paszport papieski, udają się z Państwa Watykańskiego za granicę.

Artykuł 20

Towary pochodzące z zagranicy, a skierowane do Państwa Watykańskiego lub do instytucji i urzędów Stolicy Apostolskiej poza Państwem Watykańskim będą zawsze dopuszczane na jakimkolwiek punkcie granicy włoskiej oraz w jakimkolwiek porcie królestwa do tranzytu przez terytorium włoskie i wolne od wszelkich podatków państwowych lub miejskich.

Artykuł 21

Wszystkim kardynałom przysługują we Włoszech honory należne książętom rodowym: kardynałowie rezydujący w Rzymie, także poza Państwem Watykańskim, są obywatelami tegoż państwa ze wszystkimi skutkami prawnymi.

W czasie wakansu Stolicy Papieskiej Włochy w specjalny sposób postarają się o swobodny i niczym nie utrudniony przejazd kardynałów przez terytorium włoskie do Watykanu oraz o to, aby w żaden sposób nie została ograniczona lub naruszona ich osobista wolność.

Poza tym Włochy postarają się o to, aby na ich terytorium w otoczeniu Państwa Watykańskiego nie były dokonywane żadne czynności, które w jakikolwiek sposób mogłyby zakłócić posiedzenia konklawe.

Wymienione normy zachowują swą ważność także w przypadku, gdyby konklawe miało się odbyć poza Państwem Watykańskim, jak również odnośnie do soborów odbywanych pod przewodnictwem papieża lub jego legatów oraz w stosunku do biskupów wezwanych do uczestnictwa w nich.

Artykuł 22

Na żądanie Stolicy Apostolskiej oraz na skutek upoważnienia, które może ona wystawiać albo od przypadku do przypadku, albo też na stałe, Włochy starać się będą o karanie na swym terytorium przestępstw popełnionych na terenie Państwa Watykańskiego, z wyjątkiem przypadków, gdy sprawca przestępstwa ucieknie na terytorium włoskie, gdyż wówczas, bez żadnych zastrzeżeń, postąpi się wobec niego zgodnie z przepisami prawa włoskiego.

Stolica Apostolska wyda państwu włoskiemu osoby, które zbiegną na terytorium Państwa Watykańskiego, a którym zarzuca się popełnienie na terytorium włoskim czynów uznanych przez prawodawstwo obu państw za przestępstwa.

Analogicznie postąpi się z osobami podejrzanymi o popełnienie przestępstw, które uciekną do nieruchomości określonych jako korzystające z pra-

wa immunitetu w artykule 15, jeżeli zwierzchnicy tych nieruchomości nie uznają za słuszniejsze przywołać organy policyjne włoskie w celu dokonania tam aresztowania.

Artykuł 23

Odnośnie do wykonywania w królestwie wyroków wydanych przez trybunały Państwa Watykańskiego mają zastosowanie normy prawa międzynarodowego.

Natomiast bez żadnych zastrzeżeń mają we Włoszech pełną skuteczność prawną, także odnośnie do skutków cywilnych, wyroki i decyzje wydane przez władze kościelne i służbowo przekazane władzom cywilnym, dotyczące osób duchownych lub zakonnych, a odnoszące się do spraw religijnych lub dyscyplinarnych.

Artykuł 24

Stolica Apostolska odnośnie do suwerenności przysługującej jej w dziedzinie międzynarodowej wyjaśnia, że chce i będzie trzymać się z dala od doczesnych sporów między różnymi państwami i zwoływanych w tym przedmiocie kongresów międzynarodowych, chyba że strony prowadzące spór wspólnie zaapelują o jej misję pojednawczą, ale i wtedy w każdym wypadku zastrzeżona sobie podkreślanie swej władzy moralnej i duchowej.

W wyniku tego Państwo Watykańskie będzie zawsze i w każdym przypadku traktowane jako terytorium neutralne i nienaruszalne.

Artykuł 25

Specjalnym układem podpisanym jednocześnie z niniejszym traktatem i jako jego załącznik IV stanowiący jego część składową uregulowana zostanie sprawa likwidacji zobowiązań finansowych Włoch wobec Stolicy Apostolskiej.

Artykuł 26

Stolica Apostolska jest przekonana, że podpisane w dniu dzisiejszym układy zapewnią jej w sposób właściwy wszystko, co jest jej konieczne do swobodnego w pełni i niezależnego wykonywania urzędu pasterskiego w diecezji rzymskiej oraz w Kościele katolickim we Włoszech i w świecie; oświadcza ona, że uważa „kwestię rzymską” za ostatecznie i nieodwołalnie załatwioną, a dzięki temu zlikwidowaną i uznaje Królestwo Włoch pod rządami dynastii domu Savoia z Rzymem jako stolicą państwa włoskiego.

Włochy ze swej strony uznają Państwo Watykańskie (*Città del Vaticano*) podlegające suwerennej władzy papieża.

Znosi się prawo z 13 maja 1871 r. nr 214 oraz wszelkie inne postanowienia sprzeczne z niniejszym traktatem.

Artykuł 27

Niniejszy traktat w nieprzekraczalnym czasie czterech miesięcy od daty jego podpisania, przedłożony zostanie do ratyfikacji papieżowi oraz królowi Włoch i wejdzie w życie z chwilą wymiany dokumentów ratyfikacyjnych.

Rzym, dnia 11 lutego 1929 r.

PIOTR KARDYNAŁ GASPARRI

BENITO MUSSOLINI

KONKORDAT MIĘDZY STOLICĄ APOSTOLSKĄ A WŁOCHAMI

z 11 lutego 1929 roku*

(fragmenty)

Artykuł 27

Bazyliki Domu św. Rodziny, św. Franciszka w Asyżu i św. Antoniego w Padwie, z należącymi do nich budynkami i zakładami, z wyjątkiem tych, które mają charakter wyłącznie świecki, zostaną przekazane Stolicy Apostolskiej, która może nimi swobodnie administrować. Również inne różnego rodzaju podmioty prawne, bez względu na ich charakter, kierowane we Włoszech przez Stolicę Apostolską oraz kolegia misyjne będą wolne od

* Oryginalny tekst w języku włoskim w „Acta Apostolacae Sedis. Commentarium Officiale” z dnia 7 czerwca 1929, R. 21, nr 6, s. 275–294; tekst polski za T. Włodarczyk, *Konkordaty. Zarys historii ze szczególnym uwzględnieniem XX wieku*, wyd. 2, Warszawa 1986, s. 559 i 561.

wszelkiej ingerencji państwa i nie będzie się zmieniać ich charakteru. Jednak w każdym przypadku mają zastosowanie włoskie przepisy prawne odnośnie do nabywania majątku przez osoby prawne.

Oдноśnie do dóbr należących do tych sanktuariów, przystąpi się do ich podziału za pośrednictwem komisji mieszanych, przy czym uwzględnione zostaną prawa osób trzecich oraz konieczne dotacje na rzecz zakładów mających charakter czysto świecki.

Oдноśnie do innych sanktuariów, przy których istnieją zarządy świeckie, Kościół otrzymuje prawo swobodnej administracji, oczywiście, z zastrzeżeniem, że nastąpi podział majątku zgodnie z ustaleniami poprzedniego ustępu.

Artykuł 33

Zastrzega się Stolicy Apostolskiej zarząd katakumbami znajdującymi się w podziemiach Rzymu oraz w innych częściach terytorium królestwa, z wynikającymi z tego obowiązkami opieki, utrzymywania i konserwacji.

W związku z tym pozwala się, przy zachowaniu praw państwowych i respektowaniu ewentualnych praw osób trzecich, na konieczne ekshumacje i przenoszenie szczątków ciał świętych.

[...]

PIOTR KARDYNAŁ GASPARRI

BENITO MUSSOLINI

KONSTYTUCJA APOSTOLSKA O KURII RZYMSKIEJ *PASTOR BONUS*

z 28 czerwca 1988 roku*

(fragmenty)

[...]

art. 2 § 1. Termin dykasteria oznacza: Sekretariat Stanu, kongregacje, trybunały, rady i urzędy, to znaczy Kamerę Apostolską, Administrację Patrymonium Stolicy Apostolskiej, Prefekturę do spraw ekonomicznych Stolicy Świętej.

§ 2. Dykasterie są sobie równe prawnie.

§ 3. Do urzędów Kurii Rzymskiej zalicza się Prefektura Domu Papieskiego i Urząd Celebracji Liturgicznych Najwyższego Kapłana.

[...]

art. 6. W momencie śmierci Najwyższego Kapłana wszyscy kierownicy dykasterii i członkowie tracą urząd. Wyjątek stanowi Kamerling Kościoła Rzymskiego i Penitencjarz Większy, którzy podejmują zwykłe sprawy, przedstawiając Kolegium Kardynałskiemu te, z którymi powinni by się zwrócić do Najwyższego Kapłana.

Sekretarze zajmują się dykasteriami w ramach zwykłego zarządu, prowadząc tylko zwykłe sprawy; muszą jednak uzyskać zatwierdzenie przez Najwyższego Kapłana w ciągu trzech miesięcy od jego wyboru.

[...]

art. 46. [Sekcja druga Sekretariatu Stanu] ma w swej kompetencji:

1. Utrzymywać stosunki, w szczególności dyplomatyczne, z państwami i innymi podmiotami prawa międzynarodowego i zajmować się wspólnymi sprawami, aby wspierać dobro Kościoła i społeczności świeckiej, także przez — jeśli trzeba — konkordaty i inne podobne konwencje, biorąc pod uwagę zdanie właściwych zainteresowanych episkopatów;

* Podstawę przekładu stanowił tekst oryginalny w języku łacińskim ogłoszony w „Acta Apostolicae Sedis. Commentarium Officiale” z dnia 28 czerwca 1988, R. 80, nr 7, s. 841–934.

2. Reprezentować Stolicę Apostolską przy instytucjach międzynarodowych i podczas kongresów w kwestiach publicznych po konsultacji z kompetentnymi dykasteriami Kurii Rzymskiej;

3. Zajmować się — w szczególnym zakresie swej działalności — tym, co dotyczy legatów papieskich.

[...]

art. 171 § 1. Kamera Apostolska, na której czele stoi Kardynał Kamerling Świętego Kościoła Rzymskiego, współpracujący z Wicekamerlingiem i praelatami Kamery, wypełnia funkcje nałożone na nią ustawą szczególną o wakacie Stolicy Apostolskiej.

[...]

JAN PAWEŁ II, PAPIEŻ

POCZET BISKUPÓW RZYMU*

Piotr, św.	zm. 64/67
Linus, św.	68–79
Klet/Anaklet I, św.	80–92
Klemens, św.	92–99 (68–76)
Ewaryst, św.	99 /96–108
Aleksander I, św.	108/109–116/119
Sykstus I, św.	117/119–126/128
Telesfor, św.	127/128–137/138
Hygin, św.	138–142/149
Pius I, św.	142/146–157/161
Anicet, św.	150/157–153/168
Soter, św.	162/168–170/177
Eleuteriusz, św.	171/177–185/193
Wiktor I, św.	186/189–197/201
Zefryn, św.	198–217/218
Kalikst I, św.	218–222
[Hipolit, św.]	217–235
Urban I, św.	222–230
Poncjan, św.	21 VII 230–28 IX 235
Anter, św.	21 XI 235–3 I 236
Fabian, św.	236–20 I 250
Korneliusz, św.	6/13 III 251–VI 253
[Nowacjan]	251
Lucjusz I, św.	VI/VII 253–5 III 254
Stefan I, św.	12 III 254–2 VIII 257
Sykstus II, św.	30 VIII 257–6 VIII 258
Dionizy, św.	22 VII 259–26 XII 268

* Poczec opiera się na liście pontyfikatów zawartej w *Annuario Pontificio 2007*. W nawiasach kwadratowych umieszczono imiona antypapieży. Ukośnik oznacza „lub”. Jeżeli początek pontyfikatu oznaczono dwoma datami, pierwsza to data wyboru, druga inauguracji pontyfikatu. Koniec pontyfikatu nie zawsze jest równoznacznym ze śmiercią papieża.

Feliks I, św.	5 I 269–30 XII 274
Eutychian, św.	4 I 275–7 XII 283
Kajus (Gajus), św.	17 XII 283–22 IV 296
Marcelin, św.	30 VI 296–25 X 304
Marceli I, św.	306–16 I 309
Euzebiusz, św.	18 IV 309–17 VIII 309
Milcjades/Melchiades, św.	2 VII 311–10 I 314
Sylwester I, św.	31 I 314–31 XII 335
Marek, św.	18 I 336–7 X 336
Juliusz I, św.	6 II 337–12 IV 352
Liberiusz	17 V 352–24 IX 366
[Feliks II]	355–22 XI 365
Damazy I, św.	1 X 366–11 XII 384
[Ursyn]	24 IX 366–367
Syrycjusz, św.	15/22/29 XII 384–26 XI 399
Anastazy I, św.	27 XI 399–19 XII 401
Innocenty I, św.	22 XII 401–12 III 417
Zozym, św.	18 III 417–26 XII 418
Bonifacy I, św.	28, 29 XII 418–4 IX 422
[Eulaliusz]	27, 29 XII 418–3 IV 419
Celestyn I, św.	10 IX 422–27 VII 432
Sykstus III, św.	31 VII 432–19 VIII 440
Leon I Wielki, św.	29 IX 440–10 XI 461
Hilary, św.	19 XI 461–29 II 468
Symplicjusz, św.	3 III 468–10 III 483
Feliks III (II), św.	13 III 483–25 II/1 III 492
Gelazy I, św.	1 III 492–21 XI 496
Anastazy II	24 XI 496–19 XI 498
Symmach, św.	22 XI 498–19 VII 514
[Wawrzyniec]	22 XI 498–499; 502–506
Hormizdas, św.	20 VII 514–6 VIII 523
Jan I, św.	13 VIII 523–18 V 526
Feliks IV (III), św.	12 VII 526–20/22 IX 530
Bonifacy II	20/22 IX 530–17 X 532
[Dioskur]	20/22 IX 530–14 X 530
Jan II	31 XII 532, 2 I 533–8 V 535
Agapit I, św.	13 V 535–22 IV 536
Sylweriusz, św.	8 VI 536–537
Wigiliusz	29 III 537–7 VI 555
Pelagiusz I	16 IV 556–4 III 561

Jan III	17 VII 561–13 VII 574
Benedykt I	2 VI 575–30 VII 579
Pelagiusz II	26 XI 579–7 II 590
Grzegorz I Wielki, św.	3 IX 590–12 III 604
Sabinian	III, 13 IX 604–22 II 606
Bonifacy III	19 II 607–10 XI 607
Bonifacy IV, św.	25 VIII 608–8 V 615
Deusdedit (Adeodat I), św.	19 X 615–8 XI 618
Bonifacy V	23 XII 619–23 X 625
Honoriusz I	27 X 625–12 X 638
Seweryn	X 638, 28 V 640–2 VIII 640
Jan IV	VIII, 24 XII 640–12 X 642
Teodor I	12 X, 24 XI 642–14 V 649
Marcin I, św.	5 VII 649–16 IX 655
Eugeniusz I, św.	10 VIII 654–2 VI 657
Witalian, św.	30 VII 657–27 I 672
Adeodat II	11 IV 672–16 VI 676
Donus	2 XI 676–11 IV 678
Agaton, św.	27 VI 678–10 I 681
Leon II, św.	I 681, 17 VIII 682–3 VII 683
Benedykt II, św.	26 VI 684–8 V 685
Jan V	23 VII 685–2 VIII 686
Konnon	23 X 686–21 IX 687
[Teodor]	687
[Paschalis]	687
Sergiusz I, św.	15 XII 687–7 IX 701
Jan VI	30 X 701–11 I 705
Jan VII	1 III 705–18 X 707
Syzyniusz	15 I 708–4 II 708
Konstantyn	25 III 708–9 IV 715
Grzegorz II, św.	19 V 715–11 II 731
Grzegorz III, św.	18 III 731–28 XI 741
Zachariasz, św.	3 XII 741–15 III 752
Stefan II (III)	26 III 752–26 IV 757
Paweł I, św.	IV, 29 V 757–28 VI 767
[Konstantyn]	28 VI/5 VII 767–30 VII 768
[Filip]	31 VII 768
Stefan III (IV)	1, 7 VIII 768–24 I 772
Hadrian I	1, 9 II 772–25 XII 795
Leon III, św.	26, 27 XII 795–12 VI 816

Stefan IV (V)	22 VI 816–24 I 817
Paschalis I, św.	25 I 817–II/V 824
Eugeniusz II	II/V 824–VIII 827
Walentyn	VIII 827–IX 827
Grzegorz IV	IX 827, 29 III 828–25 I 844
[Jan]	25 I 844
Sergiusz II	25 I 844–27 I 847
Leon IV, św.	I, 10 IV 847–17 VII 855
Benedykt III	VII, 29 IX 855–17 IV 858
[Anastazy Bibliotekarz]	21–24 IX 855
Mikołaj I Wielki, św.	24 IV 858–13 XI 867
Hadrian II	14 XII 867–XI/XII 872
Jan VIII	14 XII 872–16 XII 882
Marynus I	XII 882–15 V 884
Hadrian III, św.	17 V 884–VIII/IX 885
Stefan V (VI)	IX 885–14 IX 891
Formosus	6 X 891–4 IV 896
Bonifacy VI	11 IV 896–26 IV 896
Stefan VI (VII)	V/VI 896–VII/VIII 897
Roman	VII/VIII 897–XI 897
Teodor II	XII 897–XII 897/I 898
Jan IX	XII 897/I 898–I–V 900
Benedykt IV	I–V 900–VII 903
Leon V	VII 903–IX 903
[Krzysztof]	IX 903–I 904
Sergiusz III	29 I 904–14 IV 911
Anastazy III	VI/IX 911–VI/VIII/X 913
Landon	VII/XI 913–III 914
Jan X	III/IV 914–V/VI 928
Leon VI	V/VI 928–XII 928/I 929
Stefan VII (VIII)	I 929–II 931
Jan XI	III 931–I 936
Leon VII	I 936–13 VII 939
Stefan VIII (IX)	14 VII 939–X 942
Marynus II	30 X, XI 942–V 946
Agapit II	10 V 946–XII 955
Jan XII	16 XII 955–14 V 964
Leon VIII	4, 6 XII 963–III 965
Benedykt V	V 964–4 VII 964/965
Jan XIII	1 X 965–6 IX 972

Benedykt VI	XII 972, 19 I 973–VII 974
[Bonifacy VII]	VI–VII 974; następnie VIII 984–20 VII 985
Benedykt VII	X 974–10 VII 983
Jan XIV	XI/XII 983–20 VIII 984
Jan XV	VIII 985–III 996
Grzegorz V	3 V 996–II/III 999
[Jan XVI]	II/III 997–V 998
Sylwester II	2 IV 999–12 V 1003
Jan XVII	16 V 1003–6 XI 1003
Jan XVIII	25 XII 1003–VI/VII 1009
Sergiusz IV	31 VII 1009–12 V 1012
Benedykt VIII	18 V 1012–9 IV 1024
[Grzegorz]	V–XII 1012
Jan XIX	19 IV 1024–1032
Benedykt IX	VIII/IX 1032–IX 1044
Sylwester III	13/20 I 1045–III 1045
Benedykt IX (po raz drugi)	10 III 1045–1 V 1045
Grzegorz VI	1 V 1045–20 XII 1046
Klemens II	24 XII 1046–9 X 1047
Benedykt IX (po raz trzeci)	X 1047–VII 1048
Damazy II	17 VII 1048–9 VIII 1048
Leon IX, św.	2, 12 II 1049–19 IV 1054
Wiktor II	13 IV 1055–28 VII 1057
Stefan IX (X)	2, 3 VIII 1057–29 III 1058
[Benedykt X]	5 IV 1058–I 1059
Mikołaj II	XII 1058, 24 I 1059–27 VII 1061
Aleksander II	30 IX, 1 X 1061–21 IV 1073
[Honoriusz (II)]	28 X 1061–31 V 1064
Grzegorz VII, św.	22 IV, 30 VI 1073–25 V 1085
[Klemens III]	25 VI 1080, 24 III 1084–8 IX 1100
Wiktor III, bł.	24 V 1086, 9 V 1087–16 IX 1087
Urban II, bł.	12 III 1088–29 VII 1099
Paschalis II	13, 14 VIII 1099–21 I 1118
[Teodoryk]	1100
[Albert]	1101
[Sylwester IV]	18 XI 1105–12/13 IV 1111
Gelazy II	24 I, 10 III 1118–28 I 1119
[Grzegorz (VIII)]	10 III 1118–22 IV 1121
Kalikst II	2, 9 II 1119–13/14 XII 1124
Honoriusz II	15, 21 XII 1124–13/14 II 1130

[Celestyn (II)]	XII 1124
Innocenty II	14, 23 II 1130–24 IX 1143
[Anaklet II]	14, 23 II 1130–25 I 1138
[Wiktor IV]	III 1138–29 V 1138
Celestyn II	26 IX, 3 X 1143–8 III 1144
Lucjusz II	12 III 1144–15 II 1145
Eugeniusz III, bł.	15, 18 II 1145–8 VII 1153
Anastazy IV	12 VII 1153–3 XII 1154
Hadrian IV	5 XII 1154–1 IX 1159
Aleksander III	7, 20 IX 1159–30 VIII 1181
[Wiktor IV]	7 IX, 4 X 1159–20 IV 1164
[Paschalis III]	22, 26 IV 1164–20 IX 1168
[Kalikst (III)]	IX 1168–29 VIII 1178
[Innocenty (III)]	29 IX 1179–1.1180
Lucjusz III	6 IX 1181–25 IX 1185
Urban III	25 XI, 1 XII 1185–20 X 1187
Grzegorz VIII	21, 25 X 1187–17 XII 1187
Klemens III	19, 20 XII 1187–III 1191
Celestyn III	10, 14 IV 1191–8 I 1198
Innocenty III	8 I, 22 II 1198–16 VII 1216
Honoriusz III	18, 24 VII 1216–18 III 1227
Grzegorz IX	19, 21 III 1227–22 VIII 1241
Celestyn IV	25, 28 X 1241–10 XI 1241
Innocenty IV	25, 28 VI 1243–7 XII 1254
Aleksander IV	12, 20 XII 1254–25 V 1261
Urban IV	29 VIII, 4 IX 1261–2 X 1264
Klemens IV	5, 22 II 1265–29 XI 1268
Grzegorz X, bł.	1 IX 1271, 27 III 1272–10 I 1276
Innocenty V, bł.	21 I, 22 II 1276–22 VI 1276
Hadrian V	11 VII 1276–18 VIII 1276
Jan XXI	16, 20 IX 1276–20 V 1277
Mikołaj III	25 XI, 26 XII 1277–22 VIII 1280
Marcin IV	22 II, 23 III 1281–29 III 1285
Honoriusz IV	2 IV, 20 V 1285–3 IV 1287
Mikołaj IV	22 II 1288–4 IV 1292
Celestyn V, św.	5 VII, 29 VIII 1294–13 XII 1294
Bonifacy VIII	24 XII 1294, 23 I 1295–11 X 1303
Benedykt XI, bł.	22, 27 X 1303–7 VII 1304
Klemens V	5 VI, 14 XI 1305–20 IV 1314
Jan XXII	7 VIII, 5 IX 1316–4 XII 1334

[Mikołaj (V)]	12, 22 V 1328–25 VIII 1330
Benedykt XII	20 XII 1334, 8 I 1335–25 IV 1342
Klemens VI	7, 19 V 1342–6 XII 1352
Innocenty VI	18, 30 XII 1352–12 IX 1362
Urban V, bł.	28 IX, 6 XI 1362–19 XII 1370
Grzegorz XI	30 XII 1370, 3 I 1371–26 III 1378
Urban VI	8, 18 IV 1378–15 X 1389
Bonifacy IX	2, 9 XI 1389–1 X 1404
Innocenty VII	17 X, 11 XI 1404–6 XI 1406
Grzegorz XII	30 XI, 19 XII 1406–4 VII 1415
[Klemens (VII)]	20 IX, 31 X 1378–16 IX 1394
[Benedykt (XIII)]	28 IX, 11 X 1394–29 XI 1422/23 V 1423
[Aleksander V]	26 VI, 7 VII 1409–3 V 1410
[Jan (XXIII)]	17, 25 V 1410–29 V 1415
Marcin V	11, 21 XI 1417–20 II 1431
Eugeniusz IV	3, 11 III 1431–23 II 1447
[Felix V]	5 XI 1439, 24 VII 1440–7 IV 1449
Mikołaj V	6, 19 III 1447–24 III 1455
Kalikst III	8, 20 IV 1455–6 VIII 1458
Pius II	19 VIII, 3 IX 1458–14 VIII 1464
Paweł II	30 VIII, 16 IX 1464–26 VII 1471
Sykstus IV	1, 9, 25 VIII 1471–12 VIII 1484
Innocenty VIII	29 VIII, 12 IX 1484–25 VII 1492
Aleksander VI	11, 26 VIII 1492–18 VIII 1503
Pius III	22 IX, 1, 8 X 1503–18 X 1503
Juliusz II	1, 26 XI 1503–21 II 1513
Leon X	11, 19 III 1513–1 XII 1521
Hadrian VI	9 I, 31 VIII 1522–14 IX 1523
Klemens VII	19, 26 XI 1523–25 IX 1534
Paweł III	13 X, 3 XI 1534–10 XI 1549
Juliusz III	7, 22 II 1550–23 III 1555
Marceli II	9, 10 IV 1555–1 V 1555
Paweł IV	23, 26 V 1555–18 VIII 1559
Pius IV	26 XII 1559, 6 I 1560–9 XII 1565
Pius V, św.	7, 17 I 1566–1 V 1572
Grzegorz XIII	13, 25 V 1572–10 IV 1585
Sykstus V	24 IV, 1 V 1585–27 VIII 1590
Urban VII	15 IX 1590–27 IX 1590
Grzegorz XIV	5, 8 XII 1590–16 X 1591
Innocenty IX	29 X, 3 XI 1591–30 XII 1591

Klemens VIII	30 I, 9 II 1592–3 III 1605
Leon XI	1, 10 IV 1605–27 IV 1605
Paweł V	16, 29 V 1605–28 I 1621
Grzegorz XV	9, 14 II 1621–8 VII 1623
Urban VIII	6 VIII, 29 IX 1623–29 VII 1644
Innocenty X	15 IX, 4 X 1644–7 I 1655
Aleksander VII	7, 18 IV 1655–22 V 1667
Klemens IX	20, 26 VI 1667–9 XII 1669
Klemens X	29 IV, 11 V 1670–22 VII 1676
Innocenty XI, bł.	21 IX, 4 X 1676–12 VIII 1689
Aleksander VIII	6, 16 X 1689–1 II 1691
Innocenty XII	12, 15 VII 1691–27 IX 1700
Klemens XI	23, 30 XI, 8 XII 1700–19 III 1721
Innocenty XIII	8, 18 V 1721–7 III 1724
Benedykt XIII	29 V, 4 VI 1724–21 II 1730
Klemens XII	12, 16 VII 1730–6 II 1740
Benedykt XIV	17, 22 VIII 1740–3 V 1758
Klemens XIII	6, 16 VII 1758–2 II 1769
Klemens XIV	19, 28 V, 4 VI 1769–22 IX 1774
Pius VI	15, 22 II 1775–29 VIII 1799
Pius VII	14, 21 III 1800–20 VIII 1823
Leon XII	28 IX, 5 X 1823–10 II 1829
Pius VIII	31 III, 5 IV 1829–30 XI 1830
Grzegorz XVI	2, 6 II 1831–1 VI 1846
Pius IX, bł.	16, 21 VI 1846–7 II 1878
Leon XIII	20 II, 3 III 1878–20 VII 1903
Pius X, św.	4, 9 VIII 1903–20 VIII 1914
Benedykt XV	3, 6 IX 1914–22 I 1922
Pius XI	6, 12 II 1922–10 II 1939
Pius XII	2, 12 III 1939–9 X 1958
Jan XXIII, bł.	28 X, 4 XI 1958–3 VI 1963
Paweł VI	21, 30 VI 1963–6 VIII 1978
Jan Paweł I	26 VIII, 3 IX 1978–28 IX 1978
Jan Paweł II	16, 22 X 1978–2 IV 2005
Benedykt XVI	19, 24 IV 2005–

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
1. Państwo Miasto Watykan jako szczególny podmiot prawa publicznego	3
2. Problemy terminologiczne	4
3. Zakres analizy organizacji i statusu prawnego Państwa Miasto Watykan	6
4. Władza świecka biskupów Rzymu. Państwo Kościelne	7
5. Narodziny Państwa Miasto Watykan	11
6. Ustawa zasadnicza jako konstytucja państwa	14
7. Charakterystyka ustroju Państwa Miasto Watykan	16
a. Wyłączne prawo papieży do określenia sposobu wyboru następcy	17
b. Wakat rzymskiej stolicy biskupiej	21
c. Specyfika rozumienia zasady podziału władzy	25
d. Aparat zarządzający Państwem	25
e. System źródeł prawa. Władza ustawodawcza	26
f. Władza wykonawcza	28
g. Władza sądownicza	29
h. Flaga, godło i jednostka monetarna	30
8. Charakterystyka zbioru aktów normatywnych	31
USTAWA ZASADNICZA PAŃSTWA MIASTO WATYKAN I INNE AKTY USTROJOWE	33
Ustawa zasadnicza Państwa Miasto Watykan z 26 listopada 2000 roku	35
Ustawa o źródłach prawa z 7 czerwca 1929 roku (fragmenty)	41
Ustawa o rządzie Państwa Miasto Watykan z 16 lipca 2002 roku (fragmenty)	42
Ustawa zatwierdzająca ustrój sądownictwa Państwa Miasto Watykan z 21 listopada 1987 roku	47
Ustawa o obywatelstwie i pobycie z 7 czerwca 1920 roku (fragmenty)	54
ANEKS	59
Konstytucja Apostolska <i>Universi Dominici gregis</i> z 22 lutego 1996 roku (fragmenty)	61
Kodeks prawa kanonicznego z 25 stycznia 1983 roku (fragmenty)	80
Traktat między Stolicą Apostolską i Włochami z 11 lutego 1929 roku	88
Konkordat między Stolicą Apostolską a Włochami z 11 lutego 1929 roku (fragmenty)	98
Konstytucja Apostolska o Kurii Rzymskiej <i>Pastor bonus</i> z 28 czerwca 1988 roku (fragmenty)	100
Poczet Biskupów Rzymu	102
WYBRANA LITERATURA	110